ЁШ ЛЕНИНЧИ

Ўзбекистон ёшлари рўзномаси

1991 йил 30 октябрь Чоршанба

№ 168 (14.843).
Баҳоси 10 тийин.

• АССАЛОМУ АЛАЙКУМ, АЗИЗ МУШТАРИЙ! • السلام عليكم، عزيز موشترى ! •

ҲАММАМИЗГА КЕРАКЛИ ҒАЛАБА!

Ўзбекистон Республикасининг пахтакорлари ўртага қўйилган вазифани шараф билан уддаладилар — пахта тайёрлаш давлат режаси 29 октябрь куни бажарилди. Республиканинг катта хирмонига тўрт ярим миллион тоннага яқин қимматбаҳо хом ашё уйиб қўйилди.

Август ойининг бошларида об-ҳавони ўрганувчиларнинг тахминлари ташвишли эди — кўкламда об-ҳавонинг ноқулай келиши, катта майдонларда чигит қайта экилиши оқибатида ғўзанинг ривожланиши 10 — 15 кун орқада қолган эди. Ёз фаслидаги жазирама иссиқ ҳосил тугунларининг тўкилиб кетишига сабаб бўлган эди. Кўп куч ва маблағ сарфлаган пахтакорлар, айниқса, ижара ва пудрат жамоалари ҳосилнинг яхши унмаётганидан жуда хафа эдилар.

Ҳукуматнинг қарорига биноан ҳосилни қутқариб қолиш учун шошилинч чоралар кўрилди. Аҳволни ўнглаб олиш учун жойларга тажрибали мутахассислар юборилди. Деҳқонлар, пахтачиликда машғул бўлган барча идоралар оёққа тўрғазилганлиги, мана шундай ҳолларда зарур бўлган деҳқончилик усулларидан омилкорлик билан фойдаланилганлиги, пахтакорларнинг маҳорати ва меҳнати туфайли октябрь ойининг ўрталарига келиб ҳосилдорлик ва терим суръатлари жиҳатидан энг омадли йиллардан бири бўлган ўтган йилги даражага етиб олинди. Янги иқтисодий омиллар — терилган хом ашё нархи, пахта ва толанинг харид нархлари оширилганлиги муваффақиятга ҳал қилувчи даражада кўмаклашди. Республиканинг шимолий минтақаларидагина мўлжалдаги ҳосилни олиниши амри маҳол — бу минтақанинг кўп жойларида чигит, ҳатто июнь ойининг охирларида ҳам қайта экилган эди.

Бу йил хўжаликларда машина теримига кўпроқ эътибор берилди — теримнинг долзарб пайтларида 24 мингта «зангори кема» далага чиқарилди. Бу — бултургидан 2 мингта кўп машина теримда қатнашганидан дарак беради. Бир миллиондан ортиқ теримчи эрта тонгдан кечқурунгача пахтазорда меҳнат қилди, об-ҳаво яхши келганидан фойдаланиб, етиштирилган бутун ҳосилни териб олди ва мўмай пул ҳам ишлади. Уларнинг ҳаммалари — механизаторлар ҳам, теримчилар ҳам далада қолган пахтани териб олиш учун енг шимариб ишламоқдалар. Сифат кўрсаткичлари ҳам кишини қувонтиради. Машинада ва қўлда терилган ҳосилнинг деярли ҳаммаси тайёрлов пунктларига биринчи навлар билан топширилди. Бунинг маъноси шуки, республика «оқ олтин»нинг ҳаммасини яхши пуллаши, ўзининг иқтисодий аҳволини мустаҳкамлаб олиши, ўзининг барча фуқаролари турмуш даражасини кўтариши мумкин.

Ҳаммамиз учун муҳим бўлган шу ғалаба билан пахтакорларни табриклар эканмиз, мўл ҳосил етиштирган Бухоро, Қашқадарё, Фарғона, Наманган, Сурхондарё, Сирдарё, Андижон вилоятларининг деҳқонлари қўшган ҳиссани алоҳида таъкидлаймиз. Республиканинг бошқа вилоятлари ҳам давлат буюртмасини бажаришга яқинлашиб қолдилар.

(ЎзТАГ).

— Деҳқон учун мўл ҳосил етиштириш ҳеч бир вақт осон кўчган эмас. Табиат баҳорини берса, кузини қизғанади, — дейди Бухоро вилояти Навбаҳор ноҳиясидаги «Ленинград» жамоа хўжалиги пудратчиси Гулноза Муяссарова. Бугун унинг юзи ёруғ. У ҳар гектар ердан 30 центнердан ҳосил йиғиштириб олди.

Э. РАҲИМОВ сурати.

ШУ СОНГА ХАБАР

ЁШ ОЛИМЛАР МУЛОҚОТИ

Бугун Тошкентда Ўрта Осиё ва Қозоғистон ёш олимларининг минтақавий фалсафий ўқишлари бошланади.

Анжуман мавзусининг ўзидан ҳам кўриниб турибдики, у тўлиғича инсонга, унинг ўз-ўзини англаши, тўхтовсиз ўзгариб бораётган дунёда ўз ўрнини топиши муаммоларига бағишланган. Дарҳақиқат XXI аср бўсағасида ривожланган жамият, унда шахс, унинг дунёқараши, қадриятларни қайтадан кўриб чиқиш, ақлий ва руҳий тараққиётнинг янгича даражасига кўтарилиш муаммоси долзарб бўлиб турибди.

Анжуманда Ўрта Осиё ва Қозоғистон жумҳуриятларидан ташқари яна Киев, Минск, Москва, Уфа шаҳарларидан ёш олимлар иштирок этмоқдалар. Маърузалар мавзусининг ранг-баранглиги фалсафий Ўқишлар қизиқарли ўтишидан далолат беряпти.

Анжуман эртага якуний давра столи билан ўз ишини якунлайди.

Эшитдингизми, ўқидингизми?

● **ЎЗБЕКИСТОН** китоб савдоси ташкилотларига «Союзкнига»дан кўрсатма келди. Унда китоб дўконларидан 133 номдаги китоблар савдодан олиб қўйилиши ва макулатурага топширилиши ҳақида сўз боради. Рўйхатда ДХҚ собиқ раҳбари В. А. Крючков, таниқли собиқ фирқа раҳбарларидан бири Е. К. Лигачевлардан ташқари, СССР Президенти М. С. Горбачевнинг ҳам исми-шарифи бор. Михаил Сергеевичнинг 1985 йил апрелидан бошлаб КПСС Марказий Қўмитасининг пленумларида, съездларида ва бошқа учрашувларда сўзлаган маърузалари, нутқларидан иборат тўпламлари энди йўқ. Улар қандай қоғозларга чоп этилганлигини эслаб, ачинасан киши.

● **ТОШКЕНТНИНГ** Луначарский посёлкасида жумҳурият «Бирлик» фирқасининг таъсис съезди бўлиб ўтди. Янги фирқанинг шиори шундай: «Демократия орқали — мустақилликка!» У «Бирлик» халқ ҳаракати ичидаги фирқадир.

Фирқанинг раиси қилиб «Бирлик» халқ ҳаракати раисларидан бири А. Пўлатов, унинг ўринбосарлигига эса СССР халқ ноиби, мамлакат Олий Кенгашининг аъзоси П. Охунов сайландилар.

● **ҚОЗОҒИСТОН** Президенти Нурсултон Назарбоев амалий ташриф билан Лондонга келди. Бу мустақил жумҳурият раҳбарининг Буюк Британияга биринчи расмий ташрифидир.

Н. Назарбоев бу ерда Англия Бош вазири ва ҳукуматнинг бошқа раҳбарлари билан учрашади ҳамда мамлакатимизга иқтисодий ва инсонпарварлик ёрдами бериш масалаларини муҳокама қилади.

● **ЖАҲАР ДУДАЕВ** 47 ёшда. Истеъфодаги генерал. У мустақил Чечен жумҳуриятининг биринчи Президенти бўлди.

● **МОСКВАДА** Калинин ва Кутузов шоҳ кўчаларига туташ майдонда такси ҳайдовчилари ғалаён кўтариб, йўл ҳаракатини тўхтатиб қўйдилар. Уларнинг ғалаён кўтаришига шу йилнинг 22—23 октябрга ўтар кечаси Домодедова тайёрагоҳидан ўтирган йўловчилар томонидан 28 ёшли ҳайдовчи Владимир Муравьевнинг ўлдирилиши асосий сабаб бўлди.

Ҳайдовчилар Моссовет биноси олдида йиғилишиб, жиноятчиликка қарши қатъий чора кўришни талаб этдилар.

● **СССР** Давлат банки 30 октябрдан бошлаб СССР Давбат банкининг 1991 йил нусхасидаги 200 сўмлик банк билетларини (банкноталарини) муомалага чиқаради.

Давлат банкининг 1991 йил нусхасидаги 200 сўмлик билети оқ қоғозга тик жойлаштирилган махсус ип билан босилган, унинг бир томонида орасида юлдузлар тасвирланган кенг оқ ҳошияда В. И. Лениннинг барельеф сиймоси туширилган, қарши томонида тор оқ ҳошия бўлади.

● **РОССИЯ** Президенти Борис Ельцин туб иқтисодий ислоҳотлар бошланишини ва ҳамма ҳам маъқулламайдиган чораларни қабул қилиш даврида Россия ҳукуматига шахсан бошчилик қилишга тайёр эканлигини айтиб, уларнинг оқибатлари учун бутун масъулиятни ўз зиммасига олди ва амалда ўзининг сиёсий келажагини шу масалага боғлиқ қилиб қўйди.

Имкониятлардан фойдаланиш керак!

Ўзбекистон жумҳурияти Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамаси халқ истеъмол моллари, савдо ва хизмат мажмуининг мажлисида жумҳурият савдо ташкилотларининг аҳолини белгилаб қўйилган озиқ-овқат маҳсулотлари ва ашёвий моллар билан таъминлашга доир ишлари тўғрисидаги масала муҳокама қилинди. Мажлисни Ўзбекистон Жумҳурияти Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамаси Раисининг ўринбосари А. М. Муталов бошқарди.

Амалда барча вилоятларда қўшимча ресурсларни излаш, шу жумладан, марказ тасарруфидан ташқари харид қилиш ҳисобига излаш ишлари олиб борилаяпти. Чунончи, Тошкент вилоят матлубот уюшмаси 37 миллион сўмлик, Сирдарё вилоят матлубот уюшмаси 11 миллион сўмлик Наманган вилоят матлубот уюшмаси 15 миллион сўмлик, Самарқанд вилоят матлубот уюшмаси 9,8 миллион сўмлик озиқ-овқат маҳсулотлари сотиб олган. Буларнинг ҳаммаси, шубҳасиз жойлардаги аҳволни барқарорлаштиради, аҳолини кафолатли тарзда озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш имконини беради.

Мажмуа мажлисида жумҳуриятнинг барча вилоятларида тўртинчи кварталда белгилаб қўйилган моллар асосан ресурслар билан таъминлаб қўйилгани қайд этилди. Шу сабабли мавжуд муаммоларни тугатиш, молларни аниқ тақсимлашда керакли тартиб ўрнатиш биринчи даражали аҳамиятга молик вазифа ҳисобланади.

Ўзбекистон Жумҳурияти Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамаси халқ истеъмол моллари, савдо ва хизмат мажмуининг мажлисида ҳукумат қарорларини сўзсиз бажариш, мавжуд камчиликларни тезда тугатишга доир ҳаракатларнинг аниқ-равшан дастури ишлаб чиқилди. Кириб келаётган куз-қиш даври аҳоли ўртасида белгилаб қўйилган моллар аниқ ва адолатли тарзда тақсимланишига таъсир этмаслиги зарурлиги уқтирилди.

(ЎзТАГ).

Обуна муддати узайтириладими, йўқми, номаълум. Бизнинг ва Сиз азиз муштарийларимизнинг ихтиёрида яна бир куну бир неча соат қолди.
Сўнгги имкониятни қўлдан бой берманг.

«Ёш ленинчи»—сизнинг рўзномангиз!

«Ёш ленинчи» байрами

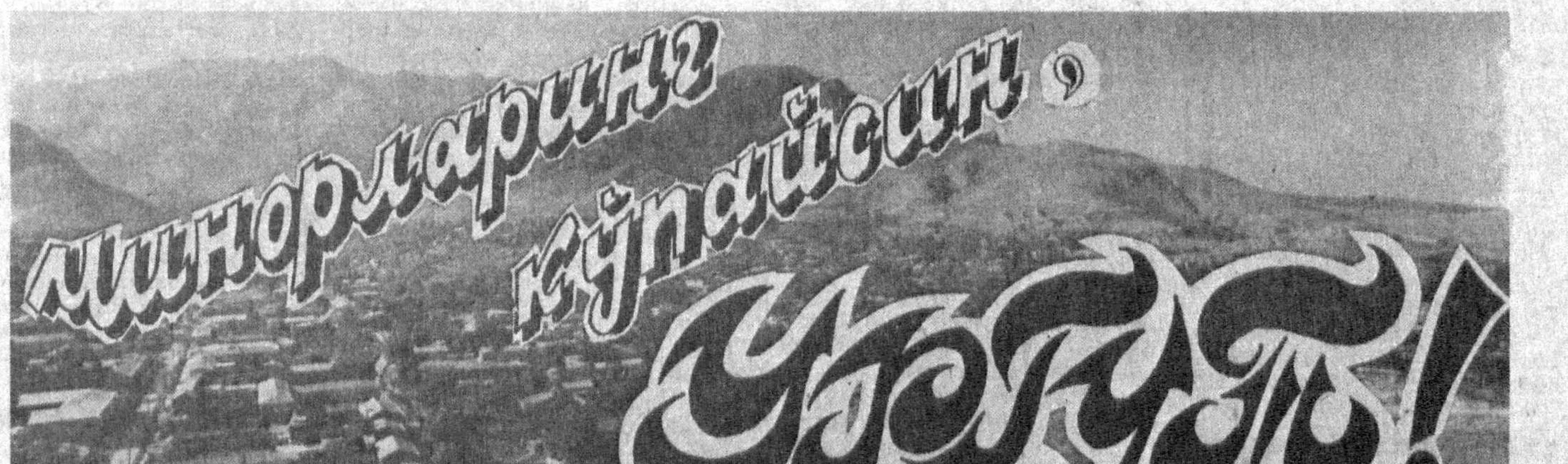

Тоғликлар танти, улуғвор бўлади. Унинг муомаласи, самимиятининг ўзи бир асар. Гоҳи тошқин, гоҳида юмшоқ. Қисқаси суйганию қаҳриям табиий. Ургутда бўлиб, бунга яна бир бор ишондик. Ана сизга меҳр-оқибат, одоб-аҳлоқ.

Атлас либосга ўраниб, рўмол танғиганлар, оналар, белбоғ боғлаб, дўппи кийган эрлар кўчалар файзига файз ато этган. Боболари нуроний, момолари фатвогўй экан, бу юртнинг. Соғинган урф-одатларимиз, нақшинкор бинолар, кўчалари супуриб-сидирилган ҳовлиларга термулиш бирам маза, бирам маза. Диёнат, иззат-икром, бокираликларини айтмайсизми?!

Олтмиш ўринли «Ургут» меҳмонхонасида дам оляпмиз. Тип-тиниқ осмонга термулиб, соф ҳавони сипқориб, танинг ором олади. Турли қурт-қумурсқа-ю, сайроқи қушларнинг «алласи» эртакларга ўхшайди. Уни тинглаб тонг оттирдик. Учрашувлар, мулоқот, суҳбатлар кўтарди, бизни.

Ёшлар иттифоқи вилоят қўмитасининг котиби Пиримқул Собиров, мафкура бўлими мудири Нарзулла Ҳазратов ҳамда ёшлар иттифоқи Ургут ноҳияси қўмитасининг биринчи котиби Рустам Насруллаевлар бўлажак гурунг жойлари билан таништиришди. Бу ерда яна бир тўй — ноҳия ёшлар ташкилотининг 70 йиллиги ҳам нишонланаётганди.

Бизни дастлаб шаҳар чеккасидаги, тоғ ён бағридаги муқаддас гўша — Чорчинорга олиб боришди. Зилол булоқ, олтин балиқчалар, улуғларнинг назари тушган азим чинорлар. Бу хилхонада Амир Темур, Муҳаммад Бобур каби боболаримиз тўхтаб ўтишган, чойхўрлик қилишган. Бу тупроқда доҳий зотларнинг қадам излари қолган. Уларнинг меҳр-мурувват, олижаноблиги, бағри кенглиги, мардлиги шу эл одамларига кўчган... Авлиёлар назари тушган замин.

Насиб этиб, шу муқаддас тупроққа қадамимиз теги. Осмонга устун бўлгули чинорларга оид битикларни ўқиймиз. «810 ёш. Баландлиги 30, айланаси 11 метр». Қарангки, бир томирдан уч ака-ука ўсиб чиқибди. Иккинчи оғайнининг ёши 710 йил. Айланаси 18, баландлиги 27 метр. «Чорчинор. 1050 ёш. Баландлиги 30, айланаси 42 метр».

Чорчинорнинг ости дархона. «Уста Эргаш», деб ёзиб қўйилган эшикнинг нақшига ҳавас қила-қила ичкарига кирамиз. Ўн беш нафар одам сиғди-я. Яна тўрт-беш кишилик жой бор. Кимдир она чинорнинг танасини силайди, кимдир тавоб қилади. Яхши ният, ярим мол дейдилар. Бизнинг-да кўнглимиздан нимадир кечди. Илдизидан қирқ, ҳатто ундан ортиқ ниҳолни ўстирган чинор том маънода Она, фарзандини суювчи Она!

— Тоға, чинорлар тарихини биласизми? — сўрадик қоровулдан.

— Тўрт ака-ука эккан буларни. Олдин тўқай бўлган...

Давомини эшитолмадик. Шерикларимиз шошилаётганди.

Урғут (манбаларда Ўрда шаҳар дегани) кўҳна гўша. Бу шаҳар ҳақида араб тарихчилари — ибн Ҳавҳал ва Истағфий (X аср). Самъаний (XII аср). Ёқут (XIII аср) қизиқ таассуротлар битишган. Муҳаммад Бобур ёзиб қолдирган. Хитойларнинг Тан сулоласи даврида (VI — IX асрлар) У 9 та ҳокимликнинг бири бўлиб, Маммўрғ, деб аталган. Шаҳарга 1 асрда асос солинган. Сўғдлар даврида бу манзил — Вазхирд, деб юритилган. Улуғ саркарда Амир Темур бу ерда машҳур Боғи жаҳонномо қурдирган. Боғ кўҳна қалъа ёнида бунёд этилган. Тарихчи ибн Араб шоҳ таърифича, Қорачабегим саройи теварагидаги боғда дарахтлар шу қадар қалин бўлганки, агар боғда от йўқолса, олти ойда топиш мушкул эди...

...Манғитийлар даврида Ургут беклик эди. 1868 йилда Чор Россия босқинчилари Бухоро хонлигини босиб олгач, беклик ҳам тугатилган. Аммо озодлик осонликча бой берилмаган, дарё-дарё қонлар тўкилган...

Эсдан чиқа ёзибди. Чорчинордаги энг кўҳна чинор танасидаги дархона ўз вақтида Ургутда биринчи комсомол ячейкаси тузган Шербобо Қурбонов бошлиқ ёшларга паноҳ вазифасини ўтаган. Улар — Шимолдан келган «Янгича ғоя», «Тузум» афзалликларига инонган ёшлар — боболари урф-одати, миллийлигини, эрки-имонини сақлаб қолиш учун тиғ кўтарган биродарлари — беклар ҳаракати — миллий озодлик ҳаракати тарафдорлари билан курашишган... Афсус.

Орадан йиллар ўтди. Ургут комсомоли тарихий йўлни босиб ўтди. Урилишлар бўлди. Сурулишлар бўлди, олға силжишлар... Даврнинг барча хатоларини, ютуқларини ўз фаолиятида акс эттирган ташкилот ҳамма вақт ёшлар манфаатларини ҳимоя қилди. Бахтли келажакка умид билан яшайверди. Бугун у янгича тарзда — ўз номланишидан кераксиз атамаларни ирғитиб, онгини қайта қуриб, мустақил жумҳуриятда бошланган истиқлолнинг аччиқ ва азобли кураш жабҳасига қўшилмоқда...

Биз бу гал ана шундай узоқ тарихга эга тупроққа келдик. Олдиндан режалаштирганимиз: Ёшлар жамоалари, мактабларда ижодий учрашувлар, баҳс, мулоқот, шеър ва қўшиқ кечалари кўнгилдагидек бўлиб ўтди. Режаларимизни ўртоқлашдик, муштарийларга ҳисоб бердик. Уларнинг дардларини тингладик, муаммоларини ўртоқлашдик.

Сулаймон Стальский номли ўрта мактаб ёшлари ўзларини қийнаётган муаммоларни, табиий газ келмагани, электрон ҳисоблаш ускуналари йўқлиги ва тамаки харид нархи пастлигини айтишди. Жумҳуриятнинг ҳамма жойидаги таниш аҳвол. Ота-оналарининг тирикчилик манбаи учун болакайлар қайғуриши. Чунки, истасак-истамасак-да, тамакизордаги оғир, заҳарли меҳнатнинг бир қисми шу жажжи елкаларга, нозик қўлларга тушади.

«Ленинград» жамоа хўжалигининг 500 гектар суғориладиган ери бор. Лалми майдони 250 гектар. Чорвачилик билан ҳам шуғулланишади. 90 гектар токзор барпо этишган. Йиллик даромадлари йилига 17—19 миллион сўм! Э. Тельман номли 27-ўрта мактаб шу хўжалик ҳудудида жойлашган.

— Бизники хўжаликдаги тўрт мактабнинг бири. Унинг номини ўзгартирмоқчимиз. Шуғулланаяпмиз, бу билан. Ҳамюртимиз Мухтасар эшон шоирнинг номини берсакмикин, деган таклифлар тушяпти ҳозирча.

Шундан сўнг мактаб директори Қаҳрамон Фармонов илм даргоҳида 1048 нафар ўқувчи таълим олишини, уларга хўжалик ёрдам бераётганлигини таъкидлади.

«Биз ростдан ҳам мустақил республикамизми?» «Рўзномангизни қачон эски ўзбек ёзувида ўқиймиз?», «Ёш ленинчи» чет эл рўзномалари билан алоқа қила оладими?», «Бойлиги ўзида қолган халқ боймн, бировни боққанми?» Мана шундай саволларни берган ўқувчилардан қониқиш олмай бўладими?

Фақат... Йиғин тугаб ҳовлига чиқдик. Кичкина бола қўлига дафтар ушлаб турибди: Бўйи беш қарич ҳам чиқмайди. Айтганига ишонқирамай қўлидаги дафтарни олдик. Ростанам 8-синфда ўқиркан. Балки меҳнат, балки ирсий таъсирдан у ўсмай қолгандир, десак бошқалариям шу. Пакана.

Дафтарни варақлайман. Бошланғич таълим, алифбони ўрганадиганлар ёзадиган дафтар. Бошланишида рус тили, иккинчи ярмида эса она тилидан баён ёзилибди. Ноқулай бўлди. Сўрамадик. Демак, бу ерда ҳам ўқув қуроллари танқис экан.

Тўпхона тепалиги ноҳиянинг «минораси». Ундан қаралса, 248 минг аҳоли яшайдиган хонадонларнинг қарийб ҳаммаси кўзга яққол ташланади. Чиройли манзара. Гузар, маҳаллалар тўп-тўп жойлашган. Гўё иморатнинг девори бир-бирига тегиб тургандай. Орадаги йўл билинмайди. Ҳатто устма-уст кўринади.

Тепалик катта-кичикнинг суюкли жойи. У ерда Наврўз байрами тантаналари ўтказилади. Турли беллашув, баҳслар шоҳиди тўпхонага минглаб зиналарни босиб чиқасиз.

Ҳар жойнинг ўзига хос ҳусусияти бор. Қаердир атторчилик, бошқа ер кулолчилик билан машҳур. Меҳмон бўлиб келган маконимизда қадимги ҳунармандчиликка эътибор катта. Зардўзлар маҳалласига борган кишининг оғзи очилади. Бу ернинг ўз атласи, унга ато этилган нақшлари бор. Энди-энди йўли очилган хусусий мулкчилик то абад сақланиб қолди. Кишиларнинг шахсий савдо дўконларидан топилмас матоларни харид қилса бўлади.

Биламиз кўҳна замонда ота-боболаримизнинг карвон саройлари бўлган. У ерда савдогарлар, машшоқ, фузалолар қўним топганлариниям биламиз. Буни меҳмонхоналарга таққосласа бўлар. Аммо давлатники ўзимизга маълум. Бир куни суви йўқ, айрим пайт чироғи. Хусусий меҳмонхона очса бўлмайдими? Жуда бўларканда. Ургутда шундай қилиняпти. Истагимиз бу оммалашса. Ўшанда сенинг, меҳмоннинг қадрига етилади. Бахавотир дам оласан. Харом-хариж аралашмайди.

Ҳаммаёқда қурилиш майдонлари... Иш қизғин. Тошдан тиклaнган иморатлар қасрдек кўринади. Жимжимадор юқори дидли бу ҳунар ҳам катта асар. Қанийди юртимиз бинолари шу қўли гул усталарнинг назаридан ўтса. Миллионлаб куб ёғоч, тахта, мармар, цемент, тошларни исроф қилаётгани етмагандек, пойинтар-сойинтар уй қураётган ташкилотлар вакилларини бирга олмаганимиздан афсусландик. Ғишт теришнинг сир-синоатини ҳам шу ердан ўрганса арзиркан. Гўё бутун бир иморат қолипдан чиққандек. Теп-текис. Сифатли.

(Давоми 4-бетда).

ЕКИ ТОШКЕНТДА УТГАН ЖАҲОН КУБОГИ УЙИНЛАРИДАН КЕЙИНГИ УЙЛАР

— Нима кераги бор-а, уларни қийнаб? Ойнаи жаҳонда кўриб эзилиб кетдим. Онам йиғлади. Отам койинди: «Не азоб, кимдан чиққан бу ўзи?» Сиз қандай ёздингиз? Юрагингиз...

Ҳамкасбимга сўз демадим. Бу кўнглимнинг бир чеккасидаги қувонч, ўй ва изтиробларни ёзмоққа тўсиқ бўлолмади. Аксинча, унинг шафқатидан ўксиндим. Не дейман?

Мана ногиронлар жамоалари ўртасида ўтказилган жаҳон кубоги ўйинларининг тугаганига бир ҳафтадан ошди. Рўзнома орқали улар шаънига икки калима сўз айтмоқ қарз эди.

...Даврон гапиролмади. (Чунки худди шу дарвозабоннинг маҳоратигина «Матонат»га олтин кубок ҳадя этди). Қайсидир телеагентликнинг мухбири уни қўйиб юбормай саволга тутар, у эса ҳаяжонидан қизариб, сўз тополмасди, Тасвирчи эса асабий «қани, диққат, олаяпман, гапирсанг-чи», дея у ёқ-бу ёққа югурарди. Йўқ, у борйўғи «кубокни олишимизга тўғриси, ишонгандим», дея олди холос тутилиб-тутилиб. Бошқа бир суратчи эса билибми, билмайми унинг бўш енгидан тортқилаб, «Қани укажон, бир қарагин, эсдалик учун суратга туш», дея ҳол-жонига қўймасди. Бир ёқда эса уларни клуб президенти, фидойи инсон Александр Кукушкин, бош тренер Вячеслав Алпатовлар қучоқлаб ўпар, уларнинг ҳам, ўйинчиларнинг ҳам кўзларидан севинч ёшлари оқарди. Лекин саноқлигина мухлисларнинг «Матонат», «Матонат» деган ҳайқириқлари аранг эшитиларди.

Барибир биз кўп нарсадан бехабар қолдик. Бир ҳафта аввал Қибрайда, кейин «Меҳнат резервлари» стадионида бўлиб ўтган қанча асаб бузарликлар, тортишув ва баҳслар тинмади. Ташкилотчилар ҳам, иштирокчилар ҳам яширишди.

Аввалига ҳамма жанжал СССР терма командасининг мусобақаларда иштирок этишэтмаслиги хусусида борди. Ўйинлар бошлангунича бу масалани бемалол ҳал этса бўларди. Лекин айнан ҳам ўзларининг, ҳам олис океан ортилик меҳмонларнинг асабига тегиш инсофдан эмасди.

Қизиқ-да, дастлаб «Қани, ташкилотчилар, ҳомийлар, қолаверса Кукушкин-у, Барилари нималар қилишаркин», дея томошабин бўлиб турган марказлик раҳнамолар нега кейин «қилиқ» кўрсатишди. Ўроқда йўқ, машоқда йўқ, хирмонда ҳозир....

София СТАРОДУБЦЕВА, таклиф этилганлар сифатида қатнашган Барнаул жамоаси президенти:

— Менга алам қилгани, нима эмиш, мусобақага 11 минг сўм ўтказишиб, яна тортишганлари ортиқча. Бу ерда ҳеч ким пул учун ўйнамаяпти. Бизни бирлаштириб турган нарса Меҳр-Шафқат. Менинг жумҳурият спорт қўмитасидагиларга ҳеч қандай эътирозим йўқ. Уларнинг ёрдами катта бўлди. Аммо ўзи йўқ терма командани тиқиштиришга уринган московликлардан ранжидим.

Энди нолиш бефойда. Йигитларимизнинг ҳаммаси ишлайди десам, ишонмассиз. Бири қоровул, бири қурилишда, ҳар хил соҳаларда ишлашади. Ишонаверинг, Барнаулдаям бюрократ аппаратчилар беҳисоб. Қанча қаршиликлар кўрсатишди. Ҳайриятки, бахтимизга «ЭСКО» илмий ишлаб чиқариш фирмаси бор экан. Қанча ёрдам кўрсатди. Кубок учун ажратилган пулнинг 240 мингини ҳам шулар ўтказишди.

Қибрайда бўлиб ўтган мини-футболга мамлакатимиз терма командаси қўйилмади. Очиқ майдондаги катта беллашувлар очилиши куни эса бир ёқдан Барнаул, бир ёқдан «Матонат», бошқа томондан эса СССР терма командаси байроқлар билан тантанали суръатда стадионга чиқдилар. Аммо эртаси куни...

Рўйхатга кўз югуртирамиз. «Матонат», Бразилия, Англия, Америка Қўшма Штатлари ва Сальвадор терма командалари. Бир кун аввал улкан ўроқ болғали байроқни кўтариб чиққан шўро командасига не бўлди? Изоҳ беришди: «Қўйинг, сўраб нима қиласиз. Кеча улар яна «қовун туширишди». Жанжал. Англияликлар қатъий норозилик билдирдилар».

Билл эса ўз сўзини айтди: «Майли, қатнашсин, лекин ҳамма команда рози бўлса...» Улар бош чайқадилар. Бунинг ҳали биз тушуниб етмаган «сир»лари ҳам бор. Яширишди, кимдан сўрамайин, «билмайман, бехабарман». Кукушкин ҳам жиғибийрон.

Яна тилмоч қизга ялинаман: «Билл билан икки дақиқагина гаплаштиринг». Унинг жаҳли чиқади. «Нима қиласиз, овора қилиб. Ҳеч нарса айтмайди». Охири ўзим бориб доим кулиб тургувчи, ҳушчақчақ Биллнинг қўлидан етаклаб эринчоқ мутаржимнинг ёнига олиб келаман:

— Нега хомушсиз?

— Ҳечам, кулиб турибман-ку?

— Тўғрисини айтинг, кубок мусобақаларининг Сиэтлдагиси яхши ўтганмиди, ёки буниси яхши ўтаяптими?

— Яшириб ўтирмайин. Сиэтлда йигитларнинг кайфияти зўр эди. Томошабинларни айтмайсизми. Бизда билмадим, ҳар ҳолда Германия, Англия, италиялик футбол ишқибозларидек «фанат»лар йўқ-ку, лекин Тошкентдагидек руҳсиз ўтмаганди. Мен бунда одамларни сира айбламоқчи эмасман. Ҳамма гап тарғиботда. Қўлимга газеталар тутқазишди. Саноқли хабарларгина босилган. Ишонмасангиз «Матонат» ўйинчиларидан бир сўранг. Сиэтл хотираларини гапириб беришади.

— Ўзбекистонга нечанчи бор келишингиз?

— Тўққизинчи. Энг яхши хотираларим қолган. Ҳатто ўзбекча сўзларни ҳам ўрганиб олдим. Ҳар гал тўйларингизни кўриб, ҳайратдан ёқа ушлайман. Ҳеч бир халқда бундай урф-одатлар йўқ.

— СССР терма командасининг қатнашувига муносабатингиз?

— Қўйинг, ҳозиргина яна тортишдик. Майдон кенг, қатнашсин. Лекин команда аъзолари рўйхати узун бўлгани билан кубокда қатнашувчиларнинг қонун-қоидалари бор. Йилда бир ўтказиладиган беллашув, қизғанмаймиз...

Шу пайт ҳакамлар хонасидан бир йигит югуриб келиб, унинг қулоғига шивирлади. Билл эса қўлини кўксига қўйиб «Айм сорре» деди-да, кетди.

Тилмоч қиз ҳам «айтмадимми, бу бечораниям қўйишмайди», деб қўйди ачиниш оҳангида.

ЯНА ЭЪТИРОЗ: чет эллик мухбирларга ҳавасим келади. Алдашса ёки бирор сирни яширса, шундай овоза қилишади-ки. Биз эса бош силкиб кетаверамиз. «Майли, кейинги сафар».

Тошкентда биринчи марта шундай катта дунё миқёсида мусобақа ўтказилди. Лекин мени қийнаган нарса, ҳали бизнинг ташкилотчиларимизнинг ҳам, мутасаддиларимизнинг ҳам жуда кўп нарсаларга тайёр эмаслиги кўриниб қолди. Яширмайлик, ўйинлар бошланишидан икки кун аввал матбуот конференциясига таклиф этишди. Ҳеч ким келмади. Ўн чоғли мухбирлар қаёққа, кимга сим қоқишни билмай, сарсон бўлиб қайтиб кетдик. Охири «командалар етиб келмапти», дейишди. Кейинги сафар эса катта футбол очилган куни спорт қўмитасига таклиф этишди. Унгача саволларимиз, бизни ҳайратга солган воқеалар бўлиб ўтаётганди (Терма командамиз хусусидаги баҳсларни назарда тутаётирман). Барча командаларнинг бош тренерлари қатнашади, дейишганди. Аммо яна алдандик. Бу ёқда мусобақалар давом этарди.

Матбуот маркази «Тошкент» меҳмонхонасида ишлаётгани, шу ердан барча керакли маълумотларни олишимизни мутасаддилар таъкидлашди. Бироқ, уларнинг қўлида ҳам на бирон бир команданинг рўйхати, на бирор маълумот бор эди. Ҳатто қайси ўйин, қачон, ким билан бўлишини ҳам билишмас экан. Қўнғироқларимизга «билмаймиз, «Матонат»га телефон қилинглар», дейишдан нарига ўтишмасди.

Балки баъзилар эътироз билдирар: «Не бўлса-да, ўтди-ку? энди нима кераги бор куйиниб. Бефойда», деб Йўқ, булар биз учун катта сабоқ бўлиши керак. Яна бир ачинарли жиҳати, ҳакамларнинг сўнгги ўйинлардаги кўпдан-кўп ноҳақликларидан чет элликлар ниҳоятда ранжишди.

Ҳамма кўнгилхираликларни финал учрашувлари босиб кетди. Не-не азобларни енгиб яшаётган бу мард, ҳокисор йигитларнинг ҳайқириқлари, қўлларидаги асоларнинг қарсиллашлари юракларни титроққа солди. Шундай қилиб, Тошкентнинг «Матонат» командаси минифутболда ҳам, катта футболда ҳам жаҳон кубогини қўлга киритиб, биринчи ўринни эгаллади. Сальвадорликлар иккинчи, бразилияликлар учинчи ва англияликлар тўртинчи ўринларни олишди.

Улар узоқ хайрлашдилар. Америкадаги Сиэтл клубининг президенти Билл Барри ҳаммани қучоқлаб, елкаларига уриб қўяр, Александр Кукушкин эса уларнинг юз-кўзларидан ўпиб, қутламоққа сўз изларди...

Норқобил ЖАЛИЛ,
«Ёш ленинчи» махсус мухбири.

Суратларни Муҳаммад АМИН олган.

«ЁШ ЛЕНИНЧИ»ГА ОБУНА БЎЛДИНГИЗМИ?

Рўзномамиз келгуси йилда

ҚАЙСАР БОБОЛАР ФОЖИАСИ

...—85 йилги «тинч инқилоб» асрий мудроқ онгимизни сийпалаб ўтган бўлса, — 91 йилнинг август воқеалари сўқир кўзларимизни очди. Атрофга бошқача қарай бошладик. Келажакка ишонч уйғонгандай бўлди. Ўтмишимизга теран назар ташлашга, ноҳақлик, зўравонлик, хўрлик остида жон берган боболаримизнинг тентираб, чирқираб юрган руҳларини тинчитишга даъват этди.

Шўро ҳукумати Октябрь инқилоби ғояларини Чор Русиясининг мустамлакаларига қилич билан мажбуран олиб келди. Аждодларининг азалий урф-одати, удумлари, эътиқод-у-имонларини, номусини ҳимоя қилганларни қизил қонларига булғашдилар. Бу ғояни тезкор қабул қилганлар, «қизиллар» сафига кўнгилли ёзилганлар роҳатфароғатда яшаб ўтдилар. Юртини, миллатини, имонини сотганлар тақдири ҳар замонларда шундай бўлган...

Ўрусиядаги фуқаролар уруши жабрдийдалари икки қарши томонга — «оқлар» «қизиллар»га бўлинган адашган оломон бўлса, нисбатан қолоқ ўлкамизда «яшаш учун кураш» инқилобини қурол билан зўрлаб тиқиштирганлар ва ўз тупроғи, бола-чақасини ҳимоя қилганларга — «босмачи»ларга ажраладилар. «Ишчи-деҳқон ҳукумати»га «содиқ ерлик халқ вакиллари эса сохта ғоя, пуч ваъдаларга қул бўлиб, оға-иниларга қарши қурол кўтарадилар.

Хўш, босмачилар кимлар эдилар?

Бизга уларни «бандитлар», «зўравонлар», «қулоқнинг думи», «бойлар ва бойваччалар», «талончилар», «ашаддий миллатчилар» деб ўқитиб келишди. «Босмачи» ибораси ҳақоратга, бутун бир миллатнинг ўтмишини таъналашномларга кўмиш воситасига айланди. «Ўзбекфильм»ни «Босмачифильм» дейдиган бўлишди.

Шўро тарихчилари 1920 йилдан токи 1935 йилга қадар бутун Турон замин ҳудудида давом этган миллийозодлик ҳаракатига «босмачилик» тамғасини босишди. Асл моҳияти, мазмуни жиҳатидан Кавказдаги Шомилбек қўзғалони билан бир қаторда турадиган бу улуғ ҳаракатни чет эллардаги шўрошунослар «Беклар ҳаракати» деб юритиб келишди. Тарихий вазият, ижтимоий-сиёсий муҳитда ўз ғоясини зўрлаб ўтказишга киришган қарши томонга бош кўтаришни, туғилган тупроқни, эрк-имонни ҳимоя қилишнинг бошқача номи, атамаси бўлиши ҳам мумкин эмасда!

Хўш, беклар кимлар эдилар?

Улар ўзларини «миллат фидойилари», «ислом лашкарлари», «Ватан мудофаачилари», «Туркистон озодлик аскарлари», «Мустақилободлик жангчилар» аташган.

Мақсадлари — Она тупроқ — Туркистонни озод кўриш эди, «мустақил мусулмон давлати қуриш» эди, «Зулмсиз Туркистон» яратиш эди...

Улар мақсадларига ета олмадилар. Тарих бу гал ҳам уларга ён босмади. Беклар тенгсиз олишувларда мардона жон бердилар, муқаддас тупроқни покиза қонлари билан ювдилар. Кўпларининг қолган умри ўзга тупроқда фожиали кечди, улар ўзлари кўксини очиб ҳимоя қилган Ватандан хушхабар кутиб яшадилар.

Бугун давлатимиз мустақиллик нишонини ярадор кўксига илишга интилаётган пайтда, тарихимизнинг «оқ доғлари»ни тўлалигича ўрганиш, бир парча ёлғонларсиз, ҳеч бир фирқа, гуруҳ манфаатларига ён босмасдан ҳалол ёритиш, халққа бор ҳақиқатни етказиш — Ватан мустақиллиги учун хизмат қиладиган ҳар бир тарихчининг, қалам аҳлининг, рўзномачиларнинг виждон синовидир.

Рўзномамиз келгуси йилдан бошлаб «Қайсар боболар фожиаси ёки Туркистонда «Беклар ҳаракати» ҳақиқати» ойнасўзи остида Ўрта Осиёда 1920—35 йиллардаги «босмачилар ҳаракати», бу ҳаракатга эргашган минг-минглаб ота-боболаримизнинг тенгсиз кураши, фожиасини, мураккаб ҳаёт йўлини адолат нуқтаи назаридан ёритишни ўз олдига мақсад қилиб қўйди. Сурункали бериб бориладиган туркум мақолаларда сиз Фарғона водийси, Сурхон-у, Хоразм воҳаларида, Самарқанд-у Бухорода эркимон учун туғ кўтарган қайсар боболар — Шермуҳаммадбек (Бизга Кўршермат деб ўргатишган) Жунаидхон, Эргашбек, Холхўжа, Мадаминбек, Нурматбек, Парпи қўрбоши, Жаҳонгир қўрбоши, Хушматбек, Додҳо қўрбоши, Омон Полвон, Саъдулла бола, Фузайл махсум, Анвар пошо, Иброҳимбек ва бошқа юзлаб биз билган, билмаган мард ватанпарварлар ҳақида қизиқ мақолалар ўқийсиз, тарих ҳужжатлари билан танишасиз.

Ижодий жамоамиз яна бир эзгу ишга қўл урар экан, тарихимизнинг «ширин ёлғонлар» билан сувалган бутун бир даври ҳақиқатини тўла тиклаш ва кўп сонли муштарийларимизни ҳақдан хабар қилиш учун имкони даражасида хизмат қилишни зиммасига олади ва бунда юз минглаб муштарийлар ошно бўлишига ишонади.

Қайсар боболарнинг алданган болалари — азиз муштарийлар, келгуси йилда ҳам бирга бўлайлик!

НАГАН СЎРАГАН ЧОЛ

ШЎРО ҲУКУМАТИДАН ТАМОМИЛА НОРОЗИ ЭҚАНЛИГИНИ АЙТДИ

Аслида мен шу чолнинг устидан ёзилган арзни «адолатли ҳал қилиш» учун боргандим. Колхозлар тузган, урушда қон кечган, тикланишда бели букилган бобо умрида илк бор «қонун чизиғи»ни ҳатлаб ўтганди. Бунга уни мажбур қилишган. Томорқа ўрни олиш учун неча йиллар навбатда туради. Беришмайди. Бошқалар — «йўлини топганлар» ҳафта ичида тегишли ҳужжат эгалари бўладилар. Унда—ўғилларини уйли-жойли қиламан деб қарзга ботган отахонда «совға» учун пул қайда?

«Болам, сен ҳукуматнинг одамимисан?» «...» «Наганинг борми?!» «Отахон, нимайди?..» «Мана бу ерга (у пешонасига бармоғини ниқтаб кўрсатди) битта ўқ урасан-у, кейин оласан томорқани мендан.. Билдингми, мен энди ҳеч қандай ҳокимиятни тан олмайман. Бу ўғрилар учун урушда қон тўкмадим...»

Уруш кўрган бобога энди гапириш ортиқча эди. Биз — матбуот ходими ожизлигимизни сездирмаслик учун уни тинчлантириб, ширингина ваъда бериб ҳайрлашишдан бошқа йўлни топмадик.

Мамлакатда сўнгги йилларда юзага келган сиёсий, иқтисодий, маънавий бўҳрон ҳаммамизни аламзада, норизо кайфиятдаги кишиларга айлантирди. Аввало, ҳукуматдан. Раҳбарлардан. Дўконда қандга навбат етмаса ёки талонга бир шиша ароқ ололмаса ҳам «энг каттакон»дан норози бўлиб рўзномага хат ёзадиганлар кўпайди.

Бугун янги обуна мавсуми арафасида, биз билан янги йилда ҳам алоқасини узмайдиган муштарийларга нималар ваъда қилиш мумкин? Ўтаётган йилда нималарни ёза олмадик? Келгусида ёза оламизми?

Менинг пешонамга жумҳуриятимизнинг энг оғир минтақаси — Оролбўйида яшаётган ёшлар, уларнинг муаммолари, қувончлари, кечинмалари, янада тўғрироғи оғир ҳаётини ёритиш тушган. Демак, «бахтли ёшлар» ҳақидаги мақолада ҳам салбий бўёқлар ишлатишдан тийила олмайман. Бу ҳамма вақт айримларга маъқул тушавермайди...

Оролбўйини ҳам энига, ҳам бўйига кезиб чиқдим. Касб тақозоси. Энг аввало, бизнинг келажагимиз бўлмиш — жажжи болалар ҳаётини кузатиш назаримда бўлди. Негаки, бизнинг авлод экологик ҳалокатдан тегишли улушини олди. Заҳарланиб, касалликлар орттириб бўлди. Болалар-чи? Уларнинг эртаси нима бўлади? Мустақилликлар пойгасида қуриётган денгиз тақдири қандай кечади? Кунимиз бундан-да баттарроғига қолмайдими? «Орол болалари» сарлавҳали мақолалар туркуми устида кўпдан ишлаяпман. Унга янги-янги воқеа-далиллар излаяпман, тўлдираяпман. Янги йилда муштарийларга ҳавола қилиш ниятим бор.

Экологик ҳалокат ва иқтисодий бўҳрон инсониятнинг қадим маънавият бешикларидан бири — кўҳна Хоразм меъморчилик обидаларини тобора вайроналарга айлантирмоқда. Бунда лоқайдлигимиз ҳам сабабчи. Шу боиски, йўқотилаётган қадриятлар, топталаётган маънавиятлар, кун аро умри тугаб бораётган тенгсиз обида, асори атиқалар ҳақда бонг уриш, ёшларнинг эътиборини қаратишни хаёлимдан қочира олмайман. Кўҳна Хиванинг 2500 йиллик қутлуғ тўйи шарафига мунтазам чиқишлар уюштириш ниятим ҳам бор.

Янаги йилдан бошлаб рўзномамиз таҳририяти тарихимизнинг ўқилмаган яна бир саҳифаси — босмачилик ҳаракати ҳақида туркум мақолалар беришни режасига киритган. Савобли иш. Бу режа кўпдан ўрганаётган, изланаётган мавзуим — Хоразм ва Туркманистонда миллий-озодлик ҳаракатининг йўлбошчиси, халқ қаҳрамони — Қурбон Мамед Сардор — Жунаидхон ҳақида адолати мақола ёзиш ниятимни ушалтиради.

Умри тўсатдан фожиали «завол топган» комсомолнинг меросхўри бўлмиш Ёшлар Иттифоқи, унинг оддий аъзолари, етакчилари ҳаётидан ёзиш, ташкилотда рўй берган ёки аксинча бўлган ўзгаришларни кузатиб, мақтов ва танқидлар ёзиш ниятимиз ҳам йўқ эмас.

Муштарийларга ваъдалар бериш яхши. Ишқилиб, уялиб қолмасак бўлгани. Ахир, умри бўйи излаган адолатни топа олмаган чол — бўҳуда қизишмаган, наган сўрамаганди... У қайсидир маънода ҳақ эди. Шуни юракдан ҳис қилиб турсакда шўро қонунлари олдида ожизлигимиздан «Бобо, аслида Сиз ҳақсиз!» деб айта олмадик....

«Ўғлим, — деди у аламзадалик билан. — Менинг вайрона иморатимни кўр ана бориб райком котибининг, милиция бошлиғининг кошонасини кўр! Оладиган маоши меникидан кўпми? Ҳукуматга мендан кўп хизмат қилганми? Қон тўкканми? Ватанни ҳимоя қилганми? Нимага у — кечаги бола, каттаконнинг арзандаси, биздан — бутун умри ҳукумат деб хароб бўлган батраклардан яхши яшаши керак?! Ҳукумат қолдими ўзи? Буни сўрайдиган, текширадиган мард борми?..»

Келгусида «наган сўраган чол»ларга яна рўпара келамиз. Ижтимоий адолатсизликлар ҳар қадамда бизни таъқиб қилаверади. Рўзномачилар биздан умид билан адолатни, ҳақиқатни кутаётган арзчилар олдида уялиб қолмасак, уларга ёрдам бера олсак, кўнгилларига малҳам топа олсак, адолатни топишда кўмак бера олсак...

Энг асосий мақсадимиз шу.

Р. ҲАСАНОВ,
«Ёш ленинчи»нинг Қорақалпоғистон Жумҳурияти ва Хоразм вилоятидаги ўз мухбири.

XX АСР КУНДАЛИГИ

МУЖОҲИДЛАР ТАШРИФИ КУТИЛМОҚДА

Афғон мужоҳидларининг «Афғонистон Ислом жамияти» раҳбари Бурхониддин Раббоний бошчилигидаги юқори лавозимли делегацияси шу ҳафтада Москвага йўл олади. Афғон оппозициясининг «Ўтиш даври ҳукумати» бошлиғи Себғатулла Мужоҳидий шуни маълум қилди, деб хабар қилди Ирна ахборот бошқармаси Исломободдан. Унинг фикрича, делегация бўлажак Афғон ҳукумати Совет Иттифоқига душман бўлмаслигига шўро раҳбариятини ишонтириши лозим. Шундай қилинган тақдирда, деди «Ўтиш даври ҳукумати»нинг бошлиғи, СССР раҳбарлари афғон муаммосини бартараф этиш йўллари хусусида мужоҳидларнинг тутган йўлини қўллаб-қувватлаши мумкин.

САДДАМ ҲУСАЙН Я. АРАФАТНИ ҚАБУЛ ҚИЛМАДИ

Ироқ президенти Саддам Ҳусайн Бағдодда Фаластин Озодлик Ташкилоти ижроқўмининг раиси Ясир Арафатни қабул қилишдан бош тортди, деб хабар қилди Қоҳирада чиқадиган «Ал-аҳрор» рўзномаси.

Рўзноманинг маълумотларига қараганда, Арафат ўтган ҳафтада Ироқ раҳбариятига мурожаат қилиб, Яқин Шарққа доир сулҳ конференциясига нисбатан Фаластин Озодлик Ташкилотининг тутган йўлини тушунтириб бериш учун учрашишни илтимос қилган эди. Бунга жавобан Саддам Ҳусайн Фаластин раҳбарлари Мадрид учрашувида қатнашишдан расмий равишда бош тортган тақдирдагина бундай учрашув мумкин бўлади, деди.

Ранг-баранг олам

САБАБИ АНИҚЛАНДИ

● КУРРАИ-ЗАМИНДА яшайдиган тошбақаларнинг тури жуда кўп — 220 хил. Шулардан энг йириги сувда яшайдиган тошбақалар ҳисобланади. Уларнинг катталиги 2 метргача, оғирлиги эса 600 килограммгача боради. Бироқ...

Бундан 20 йил муқаддам уларнинг беаёв қирилиб, камайиб кетаётганлиги эътироф этилганди. Яқинда олимлар уларнинг қирилиб кетиш сабабларини аниқладилар: йирик-йирик йўловчи кемалардаги одамлар пластик халталарни сувга кўплаб ташлаб юборишлари сабаб бўлаётган экан. Негаки, тошбақалар уларни медуза деб ўйлаб еб қўйишаётибди. Олимлар бир қанча ўлган тошбақаларнинг ошқозонини ёриб кўриб, шундай хулосага келдилар. Чунки уларнинг ошқозони пластик халталарга лиқ тўла эди.

ЭРКАКЛАР КЎПРОҚ ҚАРАР ЭКАН

● ЎЗ ТАШҚИ кўринишини кимлар кўпроқ эътибордан қочирмай, тузатиб юради, деган савол ҳозир ўртага ташланса, албатта, аёллар-да, деб жавоб беришингиз аниқ. Негаки, биз ҳам шундай ўйлардик. Бироқ, швед социологлари ўтказган тадқиқот бу жавобни бутунлай инкор этади.

Улар Стокгольмдаги бош дўконлардан бирига катта кўзгу ва одамлар назари тушмайдиган жойга эса «кузатувчи» камера ҳам ўрнатишди. Маълум бўлишича, бутун кун давомида кўзгуга 412 нафар аёл қараб ташқи қиёфасини тузатган бўлса, эркаклардан эса 778 нафари шундай қилишган. Демак, чиройли кўриниш аёллардан кўра кўпроқ эркакларни қизиқтираркан.

ЭЛЕКТРОН БИОПРОТЕЗ

● БУ ФОЖИА Канаданинг Скарборо шаҳрида юз берди. Кечқурун шаҳар ҳайвонот боғи ёпилгач, етти ёшли Скотт Коннора икки ўртоғи билан девор ошиб у ерга киришди. Скотт панжара ортидаги «чиройли итлар»ни меҳр билан силамоқчи бўлди. Бироқ, булар ит эмас, очкўз бўрилар эди. Боланинг ўнг қўлини ўша ондаёқ ғажиб ташлашди.

Канадалик тиббий мутахассислар Ринкен Дакпа ва Лесли Синдилар бола ҳаётини сақлаб қолишди, аммо қўлини қайтариб беришолмади. Улар сунъий биопротез ясашди. Унинг бошқалардан фарқи шундаки, у электрон протез бўлиб, елкадаги нерв толалари унга уланган. У барча вазифаларни бажара олади. Биопротез , қувватни ўзида жойлашган митти батареядан олади.

— Бу ажойиб фантастика, — дейди бола ўзининг механик қўлини намойиш қиларкан. — Ўз қўлимдан ҳеч қолишмайди. Бу «қўл» билан ҳатто гитара ҳам чала оламан.

«ЁШ ЛЕНИНЧИ»ГА ОБУНА БЎЛИНГ!

11

Сталиннинг хулқ-атворидаги айнан ана шу қувлик, разиллик кейинчалик Ленинни хавотирга солиб қўйди. Чунки тинч қурилиш даври бошланди, ошкора оммавий қатоғонларни бас қилиб, Ленин айтган «маданийлашиш», ўрис бўлмаган халқлар билан мураккаб муносабатларда тинч воситаларга ўтиш пайти келди.

Сталин умумий сиёсатда ҳам, жумладан миллий сиёсатда ҳам «тинч воситалар»га бегона эди. Бу соҳада унга яқин Кавказорти ишларида, айниқса гуржилар ишида ўзини кўрсатди. Бу тасодиф эмас. Гуржи большавойлари Кобанинг эксларни ташкил этишдаги қаҳрамонлигинигина эмас, жиноятларини, раҳбарлик учун ўртоқларига қарши уюштирган қаллобликларини ҳам яхши билишарди. У инқилобдан олдинги Кавказ уюшмаси Қўмитаси раҳбарлигидаги ғанимларини йўқотиш учун чоризм жандармлари билан алоқа қилишдан ҳам тоймасди (масалан, 1908 йилда Бокуда Шаумян Сталиннинг чақуви билан қамоққа олинган эди). Ана шу кўҳна большавойлар Кавказ ва Гуржистон ҳокимиятларида қолса, Сталиннинг Москвадаги обрў-эътибори доимо хавф остида қоларди. Шунинг учун Сталин доимо уларни Лениннинг кўз ўнгида камситиш учун ҳар хил жанжаллар уюштирарди. Иш шунгача бориб етдики, Сталиннинг айғоқчилари ўзлари тўқиган «қонун лойиҳалари»ни гуржи ҳокимияти номидан тарқатди. Бу «қонунлар» бўйича совет Гуржистони ўзини бошқа совет жумҳуриятларидан «девор» билан ўраб ажратмоқчи, Батуми портидан фойдаланишга юқори нарх ўрнатмоқчи экан. Энг ёмони — совет Гуржистони гуржи аёлларининг ўрисларга эрга тегишига қарши қонун тайёрлаётган эмиш. Бу сохта «ҳужжатлар» XII съездда «уклончи»лар томонидан фош этилди. Ўзи кашф қилган ана шу сохтакашликлар асосида Сталин машҳур «гуржилар иши»ни барпо этди. Гуржистон ҳукумати ва Марказқўмининг қарийб бутун таркибини «миллатчи-бебошдоқлар» атади. Сталиннинг таъкидлашича, уларнинг қўли билан Гуржистонни «меньшавойлар» ва гуржи «князлари» бошқараётган эмиш. «Миллатчи-бебошдоқлар»нинг фош этилишини тайёрлаш учун Сталин Тифлисга уч бора РКП (б) Марказқўми тафтишларини жўнатди. Улар таркибига ўзининг шахсий тарафдорларини — Дзержинский, Куйбишев, Каменевни киритди. Булар ҳам ясама «бебошдоқ»ларга қарши ҳеч қандай улгилар тўплай олмадилар. Сталин эса ҳаддидан оша бошлади. Шунда ишга Ленин аралашди. (...)

Бу азалий баҳсда ким ҳақ — Ленинми ёки Сталин? Ленин тинч йўл билан ўрис бўлмаган халқларни ўрисларга қўшиб коммунистик қоришув асосида ягона коммунистик миллат барпо этмоқчи эди. Сталин ҳам шуни хоҳларди, фақат у буни собиқ ленинчи усул — «пролетариат диктатураси» ёрдамида амалга оширмоқчи эди. Кавказ тажрибасида ўрис бўлмаган халқларни яхши билиб олган Сталин Лениннинг ҳаракати ҳавойи эканини биларди. Миллатларни тинч йўл — ишонтириш орқали қўшиб юбориш хомхаёл эди. Шу маънода Сталин Лениндан ҳам кўпроқ ленинчидир. Аслида биз биламизки, Ленин учун социализм манфаатлари миллий манфаатлардан устунроқ, миллий масала — асосий масала эмас, усулга доир масала, мақсадни амалга ошириш қуролидир... Сталин ўзининг барча чиқишларида миллий масаланинг батамом ҳал этилишини Ленин талаб қилаётган ишонтириш йўли билан эмас, ленинизм йўли — зўравонлик билан ечиш кераклигини таъкидлайди. Ленин бу ерда ўз таълимоти билан келишмовчиликка киришади. Пролетар инқилоби ва пролетар диктатурасининг назарияси ва қонли амалиётини инкор этиб, ўрис бўлмаган халқларни минг йиллик ўзлигидан зўравонликсиз воз кечишга даъват этиш мумкинлигига ишонади. Сталин бу жойда Лениннинг изчил эмаслигини кўра олди ва ўзининг Сиёсий бюро аъзоларига мактубида Ленинни «миллатчи-либерал» деб атади. Сталин ўз ҳаракатларида Лениннинг қуйидаги «пролетариат диктатураси» ҳақидаги кўрсатмасидан фойдаланди. (...)

«Пролетариат диктатураси — эски жамият кучлари ва анъаналарига қарши қонли ва қонсиз, зўравонлик ва тинчлик, ҳарбий ва иқтисодий, маъмурий ва маърифий йўллар билан кескин курашидир» (Ленин, XXV том, 190-бет).

Сталин Лениннинг кўрсатмасидан қонли, зўравон, ҳарбий ва маъмурий йўлларни танлаб олди ва бу билан нафақат миллий жумҳуриятларда, балким Россияда ҳам ленинизм тузумини сақлаб қололди.

РОССИЯ ВА СССРНИНГ НОСЛАВЯН ХАЛҚЛАРИ

1. Икки бора босиб олинган Туркистон ва Кавказ

Лениннинг миллий — мустамлакачилик масаласидаги анъанавий ифодаси бўйича, ўрис подшоҳлари ўзларининг ташқи босқинчилик урушлари натижасида Россияни «халқлар турмаси»га айлантирганлар. Совет мафкурачиларининг боши қотди: қандай қилиб «халқлар турмаси» назариясини ҳаракатдан олиш мумкин? Қандай қилиб бошқа халқларнинг забт этилишини Россиянинг адолатли давлат манфаатларига, забт этилган халқларнинг миллий орзуларига мос қилиб кўрсатса бўлади? Устомон мафкурачилар, ўзларига паноҳ бўлган «диалектика» тушунчасидан чаққон фойдаланувчи илм қаллоблари бу гал умидсиз сукутда эдилар. Ахир, совет мафкурачилари фақат «марксизм-ленинизм асосчилари»дан олинган кўчирмалар ҳисобига «илм» қиладилар, бу масалада эса нафақат «асосчилар»да, ҳатто Сталиннинг ўзида ҳам ҳеч вақо айтилмаган. Марксча диалектикачиларда виждон ҳам диалектик (иккиёқлама — К. Б.) эканини ҳисобга олсак, йўли топилди: чоризмнинг босқинчилик урушларини оқлаш учун марксчи Покровский ўрнига, ашаддий монархиячи Ключевский асарлари нашр этила бошланди. Босиб олинган халқларнинг тарихчилари миллатлари тарихини қайта ёзиб чиқиб, уларни ўрис подшоҳлари босиб олиши «прогрессив», «адолатли» бўлганини исботлашга мажбур қилишди. Ҳозир барча ўрис бўлмаган халқларнинг тарихи шундай қайта ёзиб чиқилган. Сўзсиз, ўрислар тарихи ҳам имонсизларча сохталаштирилган. Шунинг учун ҳозир либерал монархиячи В. О. Ключевскийнинг «Ўрис тарихи курси» ҳар бир совет мафкурачисининг доимий китобига айланди (ҳозир нафақат Соловьев ва Ключевский, балким ўта жаҳолатпараст тарихчи, монархиячи Карамзиннинг ўрис тарихи бўйича асос асарлари қайта нашр этилмоқда). (...)

Ключевский тарихий қизиқишлари кўламини тарихий ҳикоячи истеъдоди билан уйғунлаштирган. Лекин совет тарихчилари уни бу ҳислати учун қўлга олган эмаслар. У Россия империяси барпо этилишининг ўрисларча ватанпарварлик йўналишида буюк талқинчиси сифатида қадрлироқ эди. Ключевкий ўрис тарихини жуда яхши билса-да, Россия қонга ботириб босиб олган халқлар тарихини умуман билмас эди. Бу халқлар тарихини ўрис тарихчиларидан кўра ўрис генераллари яхшироқ билардилар (масалан, Кавказ ҳақидаги энг яхши асарлар ҳанузгача чоризм генералларининг кундаликларидир.)

Ключевскийнинг ҳавойи оҳангларда ёзилган ўрисча-империячилик қарашлари ҳозирги совет империячилари орасида машҳурдир. Ҳолбуки уларнинг оталари яқин-яқингача Ленин ва Покровскийнинг чоризмга қарши назариёти асосида таълим олган эдилар. Покровскийнинг ва Ленин фикрича, XIX аср Россия тарихидаги босқинчилик мустамлакатчилик урушлари асри, ўрис «ҳарбий-феодал империализми» усуллари билан Оврў-Осиё Россия империяси барпо этилишининг охирги босқичидир. Совет тарихчилари эса чоризмнинг мустамлакатчилик урушлари озод этувчи, халоскор маънога эга дейдилар. Гўё маданиятли Россияга бошқа халқларнинг зўрлаб қўшиб олиниши ҳам шўрлик халқларнинг тарихан ижобий ривожига олиб келган эмиш. Ключевскийнинг ўзи олим одам эди. Шунинг учун у совет тарихчиларига ўхшаб Россия «маданий вазифаси»ни бажарганини исботлаб ўтирган эмас. Бу босқинчиликларни у давлат манфаатлари ва ҳатто жўғрофий афзалликлар билан тушунтиради-ки, бу совет мафкурачиларига, мойдай ёқиб тушади. Мана Ключевскийнинг империячилик назариёти: **«ХУIII аср давомида Россия ўзининг азалий орзуси табиий этнографик ва ҳудудий чегараларига чиқиш истагини амалга**

12

оширди... Давлат табиий чегараларига чиқиб олгач, Россиянинг ташқи сиёсати иккиланди: у Осиёда, шарқда бошқача ва оврупоча жанубий-ғарбда бошқача интилишларини намоён қила бошлади...»

Ўрисларнинг шарқдаги чегараларига келганда, Ключевский ўша ердаги «сиёсий жамиятлар» (гап хонликлар ва амирликлар ҳақида бораётган бўлса керак) борасида ўта ўзига хос фалсафа тўқийди. Бироқ шарқдаги айрим хонликлар ва амирликлар ўрис князликларидан қадимийроқдир. Мана, Ключевский мулоҳазаларининг давоми **«Ўрисларнинг шарқдаги чегаралари кескин ажратилган ва ўраб олинган эмасди: кўп жойларда улар очиқ эди; бунинг устига бу чегараларнинг ортида мустаҳкам сиёсий жамиятлар йўқ эди, улар ўз мустаҳкамлиги билан ўрислар ҳудудининг кенгайишига тўсқинлик қилолмасди. Ана шунинг учун Россия ўз табиий чегараларидан чиқиб, Осиё саҳроларига кириб боришига тўғри келди. Бу қадам қисман Россиянинг иродасидан ташқари қўйилгандир».** Ключевский Кавказ ва Ўрта Осиёнинг босиб олинишини назарда тутмоқда.

Россия Осиё кенгликларида «ўз иродасидан ташқари», хоҳламай қонли урушлар олиб борганига, у қирғин қилган халқлар «мустаҳкам сиёсий жамиятлар» бўлмаганига ишониш қийин, албатта. Осиё саҳроларида қадимий туркий қабилалар яшашарди. Улар VI асрдаёқ Турк ҳоқонлиги аталмиш ўзига хос халқлар федерациясини барпо этгандилар. VIII аср ўрталарида Ўрта Осиё араблар томонидан босиб олинди. Уни исломлаштириш бошланди.

Ўрта Осиё халқлари тарихида ислом даврининг бошланиши ишлаб чиқарувчи кучлар ривожида улкан кучланишга, савдо ва ташқи тижоратнинг кенгайишига, ажойиб миллий-мусулмон меъморчилиги ва шаҳаршунослигининг тараққиётига олиб келди. Ўшандаёқ Самарқанд, Тошкент, Термиз, Бухоро каби тарихий шаҳарлар бунёд этилди. Халифалар ҳукмронлиги ва улар келтирган ислом дини Турк ҳоқонлиги емирилганидан сўнг ўзаро урушиб юрган туркий қавмларни бирлашувига олиб келди.

IX асрда бошланган Сомонийлар давлати замонаси Самарқанд, Тошкент ва Термизни улкан хўжалик, ҳунармандчилик ва савдо марказларига айлантирдики, улар ўз маҳсулотларини Хитой ва Шарқий Оврупода сотувга чиқара бошладилар.

XI асрда янги қудратли туркий давлат — Хоразм барпо бўлди. Аммо уни Чингизхоннинг татар-мўғул қўшинлари (1219 йилда) ҳужуми тор-мор этди. Бироқ кейинги асрдаёқ буюк туркий саркарда Темур (худо руҳини шод қилсин) Туркий давлатни тиклайди, чек-чегарасиз империя барпо этади.

Амир Темурдан сўнг узоқ давом этган жанжаллар, миллату қавмларнинг ўзбошимчаликлари даври бошланди. Ниҳоят Туркистонда уч мустақил туркий давлат — Бухоро хонлиги, Хива хонлиги ва Қўқон хонлиги юзага келди, уларни ислом бирлиги ва маданий тараққиёт умумийлиги жипслаштириб турарди (XIX асрда Туркистон маданияти ва адабиёти беқиёс гуллаб-яшнаган эди.) Шаҳар ва қишлоқ хўжалигининг барча тармоқлари тез ривожланди. Осиё учун ўта муҳим бўлган суғориш иншоотлари такомиллашиб ва кенгайиб борди. Кавказни забт этганидан кейин Россия ўз босқинчилик сиёсатини Осиёга йўналтирганда, бу ердаги «мустаҳкам бўлмаган сиёсий жамиятлар» ана шундай қудратга эга эдилар.

Ўрта Осиё хонликлари Россия билан қизғин савдо юритар, XIX аср бошига келиб эса Россия ва хонликлар элчилар алмашдилар. Бу хонликлар турли хом-ашёга бой бўлса-да, қурол-аслаҳадан камбағал эдилар. Бу уларнинг қисматини ҳал қилди. Россия уларни икки уринишда забт этди: 1864-65 йилларда Қўқон ва Бухоро тор-мор этилди, 1880-81 йилларда Хива босиб олинди.

Чоризм Ўрта Осиёда «мустамлакачилик тузумини» ўрнатганини тан олган совет тарихчилари айни пайтда шуни таъкидлайдилар: **«Ўрта Осиёнинг Россия таркибига кириши аслида унинг тараққиётига ижобий таъсир ўтказди»** (БСЭ. 24-том, учинчи нашр, 378-бет, М. 1976). «Ижобий таъсир» шунда эдики, Россия ўзининг 220 та пахта-қоғоз заводидан 208 тасини Туркистонда қурди. Уни империянинг пахта майдонига айлантирди (ғарб империялари ҳам ўз мустамлакаларида шундай йўл тутиб, капиталларини арзон ишчи қўлларига олиб келганда, совет қомусчилари буни «ижобий таъсир» эмас, мустамлакачилар талончилиги, деб атайдилар).

Совет тарихчилари чоризмни бир нарсада айблайдилар: **«Чоризм атайлаб Бухоро ва Хивадаги золим феодал тузумларни қўллаб-қувватлаган. Ўрта Осиёда ҳам ўрис мустамлакачиларидан зулм кўрганлар»** (ўша асар, 278-бет). Бошқача айтганда, шоҳ Александр II Бухоро ва Хива хонликларини ўзига тобе давлатлар сифатида ички мухторият берганда, «ижобий» иш қилмаган. Агар шоҳ бу хонликларни йўқ қилганда (у қирғизларнинг Россияга қарши қўзғолонини қўллаб-қувватлаган Қўқон хонлигини йўқ қилган эди), «иккиёқлама жабр» бўлмасди, битта жабр — ўрис босқинчиларининг жабри қоларди.

Шунга қарамай, айтишим керакки, хонликларнинг мухторият мақоми амалда туркистонликларга ҳозирги Туркистон иттифоқдош жумҳуриятлари конституциясидан кўпроқ ҳуқуқ берган эди.

Кавказ билан Русь азалдан қизиқиб келган. Иван Грозний иккинчи марта қабардин князининг қизи Мария Темрюковага уйланган эди. Никоҳ 1561 йилда, Иван Грозний Қозон хонлиги (1552) ва Астрахан (1556) хонлигини забт этгандан сўнг юз берган. Айнан Иван Грозний даврида ўрис чегаралари Терек дарёсига қадар етди. Бу ерларда эса қочоқ крепостной деҳқонларнинг казак қишлоқлари бор эди. Ўрисларнинг сайёҳ қўшинлари XVI, XVII ва XVIII асрларда бир неча бор Кавказни забт этишга уринди, аммо натижа бўлмади. Бунинг сабаби нафақат кавказ-

13

ликларнинг кескин қаршиликлари, балким Кавказда уч давлат: Россия, Форсия ва Туркиянинг мустамлакачилик манфаатлари кесишгани ҳамдир. Вазият яна шу билан чигаллашган эдики, христианларнинг Кавказ ортидаги икки қадимий давлати — Форсия томонидан босиб олинган Арманистон ва ҳам форслар, ҳам туркларнинг тез-тез ҳужумидан безор бўлган Гуржистон эътиқодлари бир бўлган Россиядан беғараз ёрдам кутаётган эдилар. 1783 йилдаги Шарқий Гуржистон устидан ўрисларнинг ҳомийлигини ўрнатган Россия ва Картли-Кахетин шоҳлиги ўртасидаги Георгий трактатининг мақсади ҳам шунга мосдай эди. Бироқ шунга мувофиқ шимолий Кавказ ерларига ўрис қўшинларининг катта юриши бошланганда, тоғлиқлар чечен шайхи Ушурма-Мансур раҳномолигида 6 йил муқаддас уруш олиб бордилар.

Ключевский бўйича, Россия Кавказга ҳам ўз табиий чегараларини излаб келган. Ўз табиий чегараси сифатида улкан Кавказ тоғ тизмасига дуч келганда, Россия гўёки кейинчалик Осиёни босиб олгандай ўзи истамай бу тоғдан кечган эмиш. Мана бу воқеа Ключевский талқинида қандай юз берган:

«1739 йилда Россиянинг жанубий-шарқий чегараси Кубангача етди... Россия Кавказ тизмаси олдида пайдо бўлди. Ўрис ҳукумати бу тоғни ошиб ўтишни ўйлаган эмас, бунинг учун маблағ ҳам, истак ҳам йўқ эди; аммо Кавказ ортида Муҳаммад умматлари орасида бир неча христиан князликлари озор чекаётган эдиларки, улар ўрисларга паноҳ сўраб мурожаат қила бошладилар. ...Екатерина Кавказ тизмасига, Тифлисга ўрис полкини жўнатишга мажбур бўлди».

Ключевскийнинг ёзишича, Тифлисга ўрис полкини жўнатган Екатерина II ҳатто Тифлис Қора денгиздами, Каспийдами ёки қайдадир Россиянинг ўртасидами — қаерда жойлашганини ҳам аниқ билмаган. Бу латифага ўхшаш гапдир. Император билмаган бўлса, унинг генераллари жуда яхши билардилар. «Кавказ тизмасидан ошиб ўтишни ҳам ўйламаган» ўрис ҳукумати 1784 йилда Терекда, асосий Кавказ тизмасининг олдида «Владикавказ» деган рамзий ном билан ҳарбий қўрғон қурди. (...) Ўшандаёқ генераллар Россияни Тифлис билан бирлаштирувчи машҳур Ҳарбий-Гуржи йўлини қуришга киришдилар. Йўл 1799 йилда қуриб битказилди. Ўша йили Екатеринанинг ўғли Павел I Тифлисга ўрис қўшинларини жўнатди.

Кейинги воқеалар қандайдир томошани эслатадики, гуржи халқининг ўзи унда иштирок этмайди. Ключевскийнинг ёзишича, сўнгги гуржи шоҳи Георгий XII **«Гуржистонни ўрис императорига васият қилган ва 1801 йилда истар-истамай бу васиятни қабул қилишга тўғри келди».** Бошқача айтганда, истамай эмас, кўпроқ истаганидан Павел I Шарқий Гуржистонни босиб олди. Кейин унинг ўғли Александр I Ғарбий Гуржистонни қўлга киритди. Бу босқинчиликдан сўнг Форсия билан кетма-кет икки уруш бўлдики, уларнинг натижасида кавказлик икки халқ: бири мусулмон-озарбайжонлар (1813) ва бошқаси қадимий христианлар-арманилар (1828) Россияга қўшиб олинди. Ғалати аҳвол юзага келди: Россия Кавказ ортида икки оёқлаб туриб олганда, Кавказнинг ўзида эса унинг ҳокимияти Кубандан Терек орқали Боку, Эриван ва Тифлисгача қочоқ казаклардан иборат ҳарбий қалъаларгагина тааллуқли эди.

Ўрис қўшинлари Мансурни енгиб Кавказ тизмасидан ошиб ўтдилар. Бироқ ҳали тизма олдидаги халқлар бўйсундирилмаган эдилар. Мана, Ключевский бу халқларни ва Россиянинг янги стратегик вазифасини қандай тасвирлайди: **«Тифлисдаги ўрис полклари ўта оғир аҳволда қолдилар: Ёввойи кавказлик қабилалар билан тўла Кавказ тизмаси орқали Россия билан алоқа қилиш мумкин эди: то Қора денгизгача ўрис отрядлари маҳаллийларнинг ерлари билан ажратиб қўйилган эдилар...»** Ключевскийнинг айтишича, хавфсизланиш учун Кавказнинг ғарбига (черкесларга қарши) ва Кавказнинг шарқига (чеченлар ва лезгинларга қарши) урушиш керак эди (бу ерда Ключевский лезгинларни аварлар билан адаштиряпти, зеро лезгинлар Озарбайжоннинг шимолий чегараларида яшашади). (Ключевский, У том, 194-бет).

Профессор Ключевскийдан фарқли ўлароқ шпицрутенлар қаҳрамони, декабристларни осган Николай I Кавказнинг босиб олиниши ҳақида янада қатъийроқ сўзлаганди. Арманистонни эгаллаган босқинчи генерал Паскевичга «Эривон Графи» унвонини бераётиб (1831 йилги Польша исёнини бостиргани учун у янги «Варшаванинг Шавкатли Князи» унвонини ҳам олган эди), унинг номига жўнатилган номада ёзган эди: **«Армани тоғликларини бўйсундириш вазифаси бажарилди, энди Сизнинг олдингизда янги топшириқ турибдики, бу менинг назаримда аввалгисидан муҳимроқ, фойдасига келсак, айниқса муҳимдир — энди тоғликларни бўйсундириш ёки бўйсунмаганларни қирғин қилиш лозим»** (М. Н. Покровский. «Дипломатия и войны царской России в XIX веке»).

Бу машҳур Кавказ уруши 1817 йилдаёқ бошланиб, қарийб 50 йил 1859 йилда буюк саркарда, умумтоғликлар давлатининг ташкилотчиси имом Шомил асир олингунча (унинг сўнги Имоматичеркессия 1864 йилда енгилди) давом этди.

Ғайри халқларни забт этиш учун олиб борилган ҳеч бир урушда Россия Кавказ урушичалик кўп қурбон бермаганди, унинг узоқ давом этиши (55 йил) эса умуман мустамлакачилик урушлари тарихида муқобили йўқ ҳодисадир. Бу уруш Александр I даврида бошланди, Николай I шоҳлиги давомида олиб борилди ва Александр II давридагина тугади. Тоғликлар томонидан унга Қозимулло, Ҳамзатбек каби имомлар бошчилик қилдилар. 1834 йилдан бошлаб эса имом Шомил раҳнамолик қилди. 1840 йилда имом Шомилга Чечения қўшилгач, уруш умумкавказ жангига айланди. Кавказ уруши ҳақида жуда кўплаб инқилобгача чоп этилган ўрис ва хорижий адабиётлар мавжуд. Урушда бевосита қатнашган ўрислар анча холис ёзганлар. Уларни тоғликларнинг ўз озодлиги учун муросасиз кураши лол қолдирган эди. «Московские ведомости»нинг мухбири ўз рўзномасига Кавказ жангоҳидан шундай хабар қилади: **«Чеченияда фақат бизнинг отрядлар турган жой бизники холос, отряд ўрнидан қўзғалган заҳоти жой қўзғолончилар қўлига ўтади».**

Замондошлар нафақат тоғликлар жасоратидан, балким уларнинг йўлбошчиси Шомилнинг саркардалик даҳосидан ҳам ҳайратга тушганлар. Имомат ҳудудида саёҳатда бўлган ёзувчи Александр Дюма Парижга юборган мақоласида: **«Шомил барча ўрислар ҳукмронлигига қарши курашаётган паҳлавондир», — деб ёзган. Маркс Шомилни «буюк демократ» атаганди.**

Ўрис бадиий адабиётининг салафлари — Пушкин, Лермонтов ва Толстой (сўнгги иккови — Кавказ уруши қатнашчилари эди) бу урушни қораладилар ва тоғликларга ҳамдардлик изҳор этдилар. Энг ашаддий босқинчи — Кавказ урушининг биринчи бош қўмондони генерал Ермолов ҳақида Пушкин шундай ёзган:

Юришларинг қора мараздай
Қавмларни ўлдирди, қирди...

Лермонтов Кавказ тарихига буюк озодлик куйчиси бўлиб кирди. Шоирнинг бу сатрларини ҳамма ёдида сақлайди:

Кавказ, олис мамлакат!
Мунис Эркнинг макони!
Қалбинг — лиммо-лим ҳасрат,
Чеҳрангда уруш қони!

Бу буюк ўрис кишиси тоғликлар фалсафасини чуқур англаб, «Исмоил-бей»нинг кириш қисмида шундай ёзади:

Ёввойидир жарликлар қавми,
Худоси — эрк, қонуни — уруш...
Жиноятмас ёвни ўлдириш;
Дўстлик қатъий, қасос — қаъйироқ;
Дўстга дўсту қонга-қон асос,
Севги каби чексиздир қасос.

Расмий маълумотларга қараганда Кавказда ҳаракат қилган ўрис армияси 200 минг кишини ташкил этган (чор генерали Фадеевнинг ёзишича, урушнинг сўнгги йилларида уларнинг сони 280 минг кишига етган эди). Ўша пайтдаги мезонлар бўйича бу катта рақам (эслаб кўринг, Наполеонга қарши ўрисларнинг армияси 240 минг кишига етганди, холос).

Шомилнинг қўшини эса ваҳшатли ўрис артиллериясига қарши қўлбола қуроллар билан курашаётган 20 минг атрофида киши эди. Бунинг устига ўрисларда Қрим урушидан сўнг пайдо бўлган тоғликларга номаълум қирқма қуроллар ҳам бор эди.

(Давоми бор).

(Боши ўтган сонларда).

Усмон НОСИР мукофотига номзодлар

ИЛОҲИЙ БАХТ

Куз адоғида пайкалнинг у ер-бу еридагина юз кўрсатиб қоладиган лўппи пахта чаноқларига ютоқиб қўл чўзиб юрган теримчи қаршисида қийғос очилган пахтазорни кўрганида тушадиган ҳолат балки сизга танишдир. Зебо Мирзаеванинг «Тун маликаси» шеърий тўпламини қўлга олгач, мен беихтиёр ўшанга монанд завқли ҳолатни ҳис этдим.

Мунаққидларимиз «ранг-баранг»лигинигина таъкидлашдан нарига ўтолмай турган кейинги йиллар шеърияти назаримда ўз оқимида ана шундай иқтидорлар мавжудлиги учун ҳам жиддий тадқиқотларга муносибдир. Бироқ ранг-баранглик ҳар доим ҳам ҳақиқий шеър завқини туйишни таъмин этолмас экан. Гарчи бу даврда ўқувчилар қўлига бориб етган аксарият шеърларида қалб, муҳаббат, Ватан сўзлари кўпроқ учрасада, улар айнан юрак ҳароратини, муҳаббат бахш этадиган турфа туйғулар титроғини, муқаддас мавзу уйғотадиган ғурурга қоришиқ мунгни шеърхонга юқтира олмаслиги билан оқсайди. Зеро уларнинг кўпи «юрилган йўллар» яъни сўзбозлик шеъриятидир.

Зебонинг шеърларини асло улар тоифасига қўшиб бўлмайди. Чунки у ўз туйғуларини сийқа образлар, қолиплар воситасида жўнггина ифода этиб қўя қолмайди. Йўқ, у ўз қалбини мустақил тадқиқ этишга уринади. Туйғуларига ҳолатларига ҳеч кимникига ўхшамаган исмлар излайди, шоира. Ана шу изланишлар унинг шеърларига ўзига хослик бағишлайди.

Етмасимдан ўша қишлоққа
Келди, деган хабар етади.
Мен юрган йўл суюнчи сўраб
Дарвозамдан кириб кетади.
Мени кўриб эгатларидан
Чопиб чиқар қатор қиз-толлар.
Ариқлардан ҳатлолмай қолар —
Елкасида тўзған рўмоллар...

Маъюс мунг ва соғинчга уйғун бу самимий сатрлар шоиранинг «Қишлоқ» шеъридан. «... Ҳар бир сўқмоғи пахтазорга олиб боради»ган бу қадрдон қишлоқда бир уй бор.

Майсалар бош қўйиб ётар пойида
Бўсағаси хиёнат кўрмаган эшик.
Тағин куйлайверар ўн ширин жонни
Бирдай катта қилган болажон бешик.

Ана шу уй ҳовлисидаги боғда «Бир ховуч мунчоғи ногоҳ қўйнидан тўкилиб кетади тонгда анорнинг». Анор каби бундай сершира сатрларга кўнглингиз лабларини босиб, ундан завқ симираркансиз, беихтиёр хушёр тортасиз. Сипқораётганингиз — қон, юрак қони... Сизни хушёр торттирмоқ учун шоира ўз юрак қонини сатрлар ирмоғига қуйганини англайсиз, шунда. Зеро илдизларидан, минг йиллик дарахт танасидан узилган япроқдек авлод кўз ўнгингизда намоён бўлади.

Болалар келади узилган баргдай,
Хотирни ўтларга ёққан болалар.
Бобоси «Ё, ҳақ!» деб бош қўйган ерда
Тўп тепиб, подалар боққан болалар.
Оталар ўтади бесар, бесамар,
Сўқир кўзларини кўкларга тикиб...

Булар — бир фарзанднинг ўз туғилган гўшасига, халқига боқиб ўйлаганлари. «Ўн икки ёшида... қўлини сўраб, пахтазор келгану, етаклаб кетган» халқнинг шу тахлит «Яшамоқ бу кўникмоқликдир, Кўникмоқлик эса жиноят»лигини англаган фарзанди шеърларида шундай хулосаларга келади:

Кетмонингга таъзим қилавергунча
Шамшир тутмоқнинг ҳам сабоғини сўр...

* * *

Юрт бўйнидан занжир олинмай
Озод эмас султони ҳам бил...

* * *

Қиличингни ерга ташласанг
Бошинг узра тушаркан ёҳу...

Эзгу эрк йўлида фаол курашларга тайёр қаҳрамон қалбида бир ўкинч бор. Ўлим унинг учун қўрқинчли эмас. Фақат:

Менга ҳам сон етар, қатлгоҳ —
Ўша қиёматлар, қойимлар!
Қайтмасманку...
қўрқаман, бироқ
Халқ ўлади!
Қолар хоинлар...

Юқорида келтирилган парчалар навқирон шоиранинг энг гўзал сатрлари эмас. Шоҳбайт дейишга арзигулик, қуюқ образли тасвирлар, лутфлар бисёр унинг шеърларида. Қувонарлиси шундаки, шоира айримлар сингари ёлғиз бир топилма учун шеър ёзмайди. Унинг қалами юрган сатрлар қуймалиги билан хуш келади кишига.

Маълумки, шеър худди табиий фанлардаги каби кашфиёт талаб этади. Кашфиётсиз шеър умумий савияга жавоҳир қўшолмайди., уни бойитолмайди. Нозик кузатишлар, муқоясалар ёрдамида идрок этилган ҳаёт ҳақиқати, ҳолатлар шеърни шеър қиладиган ана шундай кашфиётлардандир. Зебо буни асло унутмайди. Аксинча, унинг шеърлари қуюқ образлилиги билан талабчан, зукко шеърхон дидини тақозо қилади. Аллоҳнинг нияти бўлмиш бахтиёрлик ҳолатини неча-неча шоирлар тавсиф этмаган дейсиз. Бироқ Зебо Мирзаева каби бу ҳолатни содда, тиниқ, самимий ифода этган шоир кам, назаримда.

Исминг нима эди сўрамадим мен,
Исмим нима эди, унутган эдим.

Бироқ шоира ишқий шеърларининг лирик қаҳрамони бахтдан сармаст инсон эмас. Аксинча, тақдирнинг беаёв зарбасидан унинг кўнгли озурда. Шу сабаб ҳам у «Муҳаббат — қабртош, энг қадимий гош» дея фиғон чекди. Энди бу тош «Телба соҳибига содиқ ит каби» орзулар қабри узра турибди. Энди ҳаёт ўз мазмунидан маҳрум бўлгандек. Бўғзингга ҳўрсиниқ аралаш сўзлар тиқилади:

Ғамбод кунларингга бош бўлиб келдим,
Ҳасрат қўлларида тош бўлиб келдим.
Чорладинг, кўзингга ёш бўлиб келдим,
Сен севмадинг,
Нега севмадинг?!

Шоиранинг фикрлаш тарзида ўзига хосликни унинг Кумуш, Отабек тақдири эмас, лаънатланган Зайнаб тақдири, қалб кечинмалари қизиқтирганлигидан ҳам билиш мумкин. Шеърий тасвирлардаги гўзаллик, эҳтирос кўзларни шуълалантиради. Беихтиёр дард дарёси тўлқинларида оқа бошлайсиз:

Умримни ўткинчи сабога бердим,
Энг сўнгги чақамни гадога бердим,
Бу телба руҳимни Худога бердим.
Сабо елиб борди, гадога берди,
Гадо йиғиб борди, Худога берди.
Худо мени сенга хатога берди.
Сен мени кимларга бердинг, азизим?

Севги — беғараз туйғудир. Азоблар қоясига кишан банд этилган бўлса-да маъшуқа ўз маҳбубига фақат эзгулик тилайди. «Севгим Худо бўлсин, Худо ёр бўлсин» дейди у кўзида ёш билан.

«Тун маликаси» шеърий мажмуасини ўқиган шеърхон шоиранинг интеллектуал олами бой эканлигига дарҳол амин бўлади. Мавзуларнинг ранг-баранглиги, тарихий воқеаларнинг тўғри бадиий талқин этилиши, халқ оғзаки ижодининг бой образларидан моҳирона фойдаланилганлиги ана шу фикрни собитликка ундайди.

Ўрни келганда Зебо Мирзаеванинг айрим шеърларида маълум шоиранинг образлари, оҳанги учрашини айтиб ўтиш лозим. Ижобий баҳолаб бўлмайдиган бундай ўринлар бир нечагина холос. Қолаверса улар асосий фикрга етакловчи мўъжаз поғона сифатида ишлатилган. Буни эса кечириш мумкин. Чунки, шоиранинг иқтидори шу каби «бегона» образу оҳангларга эҳтиёж сезмаслиги кейинги сатрларда дарҳол аён бўлади.

Ҳар бир ижодкорда миллатнинг юксалиш имконияти мавжуддир. Халқ ана шундай фарзандларининг бўйи билан ўсиб боради. Менинг назаримда, адабиётимиз — мухлис сифатида паришон фикр билдирганим — ана шу ёш шоира бўйи билан бир қадар ўсгандек. Зебо Мирзаева каби иқтидорларни авайлаб асрасак, вақтида рағбату эътиборимизни аямасак, шубҳасиз, улар ҳали бизни ҳақиқий шеър завқини туйишдек илоҳий бахтга муяссар этадилар.

Амирқул КАРИМ.

(Боши биринчи бетда).

Ҳайратлана-ҳайратлана ярим кун ҳам ўтди. Эътибор бердик. Халқ бошқа ердаги деҳқон, чорвадордан бадавлатроқ яшайди. Оғир меҳнат, экологик хуруж ҳисобига албатта. Тамакининг зиёни, асоратини айтиш жоизмасдир. Унинг биринчи навининг килоси 7 сўмдан эди. Энди 17 сўмга кўтарилди. Аслида буям оз. Нарх белгиловчилар бир игна (у 50 см) тамаки тизишса, биларди-я меҳнатнинг қадрини. Энг ёмони экологик зиёнли завод фабрика, корхоналарда устама нарх тўланади. Устама пул нари турсин, лекин тамакикордан бир пиёла сут аялади.

Жума куни тушдан сўнг Ильич номли жамоа хўжалигининг ўйингоҳида тантаналар бошланиб кетди. Жумҳуриятда хизмат кўрсатган артист Олмахон Ҳайитова бошлиқ жамоа байрамга завқ киритишди. Раққоса Гулчеҳра Исмоилованинг хиромини айтмайсизми? Экстрасенс Комилжон Бобожонов муҳтожларга дармон ҳадя этган бўлса, хушовоз хонандалар Нодира Зиёхонова, Ғайратжон Ёқубовнинг дилтортар қўшиқлари йиғилганларга роҳат улашди. Кимнидир рақсга, айримларни ўйга толдирди. «Қизиқчи — 91» кўрик синови қатнашчиси Шерзод Боймуродов, қизиқчи Шерали Ҳожиевларнинг чиқишлари ёдда қолди.

* * *

Ҳасан-Ҳусан тортишиб қолишибди.

— Мумкин, — дебди Ҳасан.

— Мумкинмас, — дебди Ҳусан.

— Мумкин!

— Мумкинмас!..

Улар кампирнинг олдига боришибди.

— Бувижон, — сўрабди Ҳасан. — Сизнинг фарзанд кўришингиз мумкинми?

— Йўқ, — дебди кампир илжайиб.

— Ана кўрдингми, — дермиш Ҳусан. — Айтдим-ку, бувим — ўғил бола, деб!

...Гаровда печенье ютиб олган Ҳусан уни дарахт тепасига чиқиб ея бошлади. Шу пайт дарахт остига бир йигит ва қиз келиб ўтиришди.

— Мени сизга барибир беришмайди, — нозланди қиз.

— Беришади, — деди йигит дўриллаб. — Бўлмаса опқочиб кетаман.

— Вуй, иккаламиз бошимиз оққан томонга қараб кетаверамизми? Қорнимиз оч қоладику!

— Оч қолмайди, тепада худо бор.

Юқорида ҳамма гапни эшитиб ўтирган Ҳусанга бу ғалатироқ туюлди:

— Ўзи биттагина печенье қолди, қайси бирингларгаям етарди.

Кичкина Шерзоднинг бу латифасидан сўнг «Бешқарсак» дастаси, вилоят ёш ижрочилари ҳам куй-қўшиқлари билан давраni қизитдилар.

Ўйингоҳда йиғилганларнинг саноғи йўқ. У ерда ҳатто вилоятдаги ноҳия рўзномаларининг кўпидан-да ҳамкасбларимиз қатнашишди. Ўзаро фикр алмашдик. Бир-биримизнинг келгуси режаларимизни ўртоқлашдик.

Мусиқа-ю, рақслар тиниб, ўйингоҳни ишқибозларнинг қийқирувлари тутди. Ҳакамлик қилувчи «Чинор» (Ургут) ва «Ижодкор» (Тошкент) жамоалари ўртасидаги ўртоқлик учрашуви бошланганлигини билдирди. Биринчи тўпни мезбонлар ўн бир метрлик жаримадан киритдилар...

Ўйин давом этарди. Фурсат топиб, мезбонларни гурунгга тортдик.

Элмурод ДЎСТМУРОДОВ, марказий шифохонанинг рентген лаборанти.

— Кўп йиллардан буён «Ёш ленинчи»ни ўқийман. Қизиқарли мақолалар, шеърлар, спортга оид янгиликлар, кулгули воқеаларни ўқиб турганим учун ҳам ундан айрилгим келмайди.

Йўлдош БОБОЕВ, ноҳия ИИБ участка инспектори, милиция капитани.

— Рўзномаларингиз менгаям ёқади. Саҳифаларида ёритилаётган ижтимоий-иқтисодий, ҳуқуқий мавзулар камаймаса, деб тураман ҳар гал.

Суд тиббиёт экспертизасининг бошлиғи **Абдулла ТЎРАЕВ** лўнда гапирди.

— Ўғлим журналист бўлмоқчи! Мақолаларини «Ёш ленинчи» саҳифаларида ўқигим келади.

...Шу чоғ ишқибозларнинг олқиши янгради. Бизникилар тўп уришганди.

Қош қорайиб. Ўйингоҳ юзини қоронғулик тўсган маҳал ҳакамнинг ҳуштаги янгради. Ўйин тугаганди. Ҳисоб 4:3. Бундан биз хафа, мезбонлар хурсанд бўлмадик. Натижа икки томонниям қизиқтирмасди. Қўллар дўстона сиқилди. «Яна учрашамиз!»

Танаффус пайтида жумҳурият футбол ҳакамлари уюшмаси президенти, таниқли спорт шарҳловчиси Ахбор ака Имомхўжаев футбол мухлисларининг кўпдан-кўп саволларига жавоб қайтардилар. Рости, Ахбор акага ҳавасимиз келди. Қаерга борса ишқибозлар қуршаб олишади. «Пахтакор»дан сўрашади, дастхат ёздиришади...

Қисқаси байрам баҳона ёшяланг, қари-қартангга маълум дақиқа роҳат улашилди. Ҳамма хурсанд. Оғир меҳнатга лойиқ дам олиш, ёдда қоладиган томошаларда қатнашиш керак-да...

...«Бу чинорларнинг энг ёши Амрико давлатидан катта» деб ҳазиллашганди ҳамроҳларимиз — амриқолик талаба қизларга. Чор чинорда. Дарвоқе Вашингтон дорилфунуни талабаси Сара Дунган ва Гарвард дорилфунуни аспиранти Палина Жонс биз билан Ургутда ёшлар ва рўзнома байрамида қатнашиш истагини билдиришганди. Ўрта Осиё сиёсати, тили ва маданияти бўйича илмий иш қилаётган бу олима қизлар Тошкент дорилфунунида тил ўрганишмоқда. Кўҳна заминдаги учрашувлар, зиёратлар, танишувлар, мулоқотлардан сўнг уларнинг фикрларини билгимиз келди. Қизларнинг жавоби лўнда бўлди. «Жуда зўр!...»

Айтиш ўрни эмас. Лекин...

Ноҳия фирқа қўмитаси олдидаги Ленин ҳайкали олиб ташланибди. Яхши. Лекин шу ҳайкални биз қўним топган «Ургут» меҳмонхонаси олдига ўрнатишибди. Усталар ёдгорликка сўнгги орони беришяпти. Тушунмадик.

...Ургутда тамаки заводи бор экан. У ерда тамаки қайта ишланиб, тайёр маҳсулот бошқа жумҳуриятларга жўнатилади ва тамаки қутиланиб қиммат нархда сотилади. Жаҳон стандартидаги сигареталарни шу ерда ишлаб чиқариш мумкин эмасми? Айтайлик, «Ургут» сигаретаси.

Ахир, Россиядан қандайдир ширкатлар келиб, арзон гаровга тамаки пояларини ҳам олиб кетишаётган экан бунда бир сир борку... Сигарет бозорда фалон пул...

Ургутда эсда қоладиган учрашувлар бўлди.

Тантаналарда Ўзбекистон Ёшлар Иттифоқи Марказқўми саркотиби А. Носиров, «Ёш ленинчи» Бош муҳаррири Ж. Раззоқовлар иштирок этдилар.

...Шанба. Ургут ортда қолди. Биз Самарқанднинг тарихий обидаларини яна бир қайта зиёрат қилиб, йўлга тутундик. Йўл-йўлакай бозорга тушдик. Таърифи тенгсиз Самарқанд нонини харид қилишга. Ҳар донаси 3 сўмга чиқиб кетибди...

Майли, бу ўткинчи ҳол. Энг эсда қоладигани шуки, Ургутда инглиз қизлари ўзбекча гапирди. «Гўзал экан!».

Қурбон АЛИ,
Рўзимбой ҲАСАН.
«Ёш ленинчи»нинг махсус мухбирлари.

* * *

Муҳаммад АМИН ва Зоир ҲОЛМИРЗО суратлари.

ХАЁЛИМ ҚОЛДИ

Дилимда ўшал дам ором йўқолди,
Гўзал манзараси нигоҳим олди.
Қалбимга тарихдан ажиб куй солди,
Ургут йўлларида хаёлим қолди.
Асрларга гувоҳ Чорчинори бор,
Куйлайди мадҳини тоғлар чалиб тор.
Ўйга толдиради ҳов, тамакизор,
Ургут йўлларида хаёлим қолди.
Хушбичим, келбатли йигит-қизлари,
Анордек қип-қизил таранг юзлари.
Сахий қалб, меҳмондўст, танти ўзлари,
Ургут йўлларида хаёлим қолди.
Қўли гул усталар тошларни йўнган,
Қурган иморатга меҳрини қўйган.
Бунда ҳар бир одам меҳнатни суйган,
Ургут йўлларида хаёлим қолди.
Чорчинор булоғини Темур алқаган,
Сувидан ичганлар бахти балқиган.
Бобуру, Навоий ёдин сақлаган,
Ургут йўлларида хаёлим қолди.
Кўҳна кент кафтида турар Тўпхона,
Гоҳида аташар уни Тўйхона.
Наврўз сайлларига хўпам бой хона,
Ургут йўлларида хаёлим қолди.
Кўзларни қувнатган кўрки бор бўлсин,
Қўли гул усталари доим соғ бўлсин.
Кўнгли тоғ аҳлига омад ёр бўлсин,
Ургут йўлларида хаёлим қолди.

Муқаддас СОЛИҲ қизи.

МИННАТДОРЧИЛИК

Ургутда «Ёш ленинчи» байрамини ўтказишда ёрдамларини аямаган жамоаларга ва раҳбарларга, вилоят ва ноҳия Ёшлар Иттифоқи ходимларига, Ургут ноҳия Кенгаш раиси **Ўлмас МАҲМУДМУРОДОВ**га, Ильич номли жамоа хўжалиги раиси **Рўзи ОТАБОЕВ**га, Ургут тамаки заводи директори **Салоҳиддин ЭШОНҚУЛОВ**га, вилоят ёшлар иттифоқининг иш бошқарувчиси **Эркин РАҲМАТОВ**га ва сафарда бехатар йўлдошимиз бўлган Тошкент вилоят ҳайдовчилари **А. ҒАНИЕВ, Г. ШАКЕРОВ**ларга миннатдорчилигимизни билдирамиз.

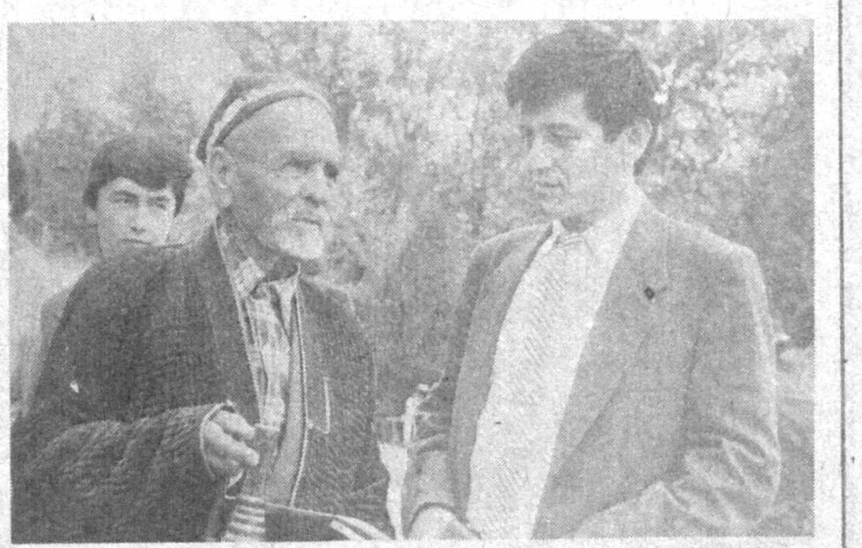

Ойнаи жаҳонда

31 ОКТЯБРЬ — ПАЙШАНБА

● ЎзТВ I

8.00 «Ахборот». 8.25 «Соғлом бўлай десангиз». 8.35 «Урф-одатлар ва анъаналар». Кинопрограмма. 9.25 «Элга хизмат: талаб ва таклиф». 10.00 «Ёшлик» студияси саволларингизга жавоб беради.

* * *

18.00 Янгиликлар. 18.10 «Хўжа Насриддин». Мультфильм. 18.25 «Алифбо сабоқлари». II босқич. 19.00 «Давр ва сиёсат». 19.30 «Ахборот» (рус тилида). 19.45 «Мусаввир». Манзарали фильм. 20.00 «Ҳорманг, пахтакорлар!». Кўрсатув ва концерт. 21.00 «Ахборот». 21.25 Биржа янгиликлари. 21.40 Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги матбуот маркази хабар қилади. 21.55 Дилрабо концерт. 22.35 «Зўр ўтирибмиз». Бадиий фильм («Мосфильм»). 23.50 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

10.30 Табиатшунослик. Ҳаво — инсон, ҳайвон ва ўсимликларнинг яшаши учун энг зарур шартлардан биридир. 11.00 «Илк қадам». Кинопрограмма.

«ТОШКЕНТ» СТУДИЯСИ КЎРСАТАДИ:

18.30 «Бу оқшомда». 20.00 «Пульс». Хабарлар. 20.10 «Бу оқшомда» кўрсатувининг давоми. 21.30 Москва. Информацион программа. 22.10 Экспресс-реклама. 22.20 Биржа янгиликлари. 22.35 «Олқишлар».

● МТ—«Орбита IV»

7.00 «Тонг». 9.35 Мультфильм. 9.45 Болалар соати (инглиз тили дарси билан). 10.45 «Эски танишларнинг оилавий хроникаси». Телевизион ҳужжатли фильм. «Маша». 1 ва 2-сериялар. 12.30 ТСН. 12.45 ИИВ маълумотларига кўра... 13.00 Белорусь Давлат рақс ансамблининг концерти. 13.45 Теннис. Парижнинг очиқ чемпионати. Франциядан кўрсатилади. 14.50 «Телемикст». 15.30 ТСН. 15.45 «Қизиқувчилар олами». 16.00 «Бугун ва ўша пайтда». 16.30 «Минотавр ҳузурига ташриф». Телевизион бадиий фильм. 4-серия. 17.40 «Экология. Жамият. Инсон». 18.10 «...16 ёшгача ва ундан катталар». 18.55 «Ён дафтар». 19.00 ТСН. 19.15 ИИВ маълумотларига кўра... 19.30 «Иллюзион». «Мальта лочини». Бадиий фильм. (АҚШ, 1941 й.). 21.30 Информацион программа. 22.10 Эфирда мусиқа. 00.10 ТСН. Халқаро воқеаларга бағишланган сон. 00.25 И. Бродский ижодига бағишланган телефильм премьераси (Германия). 00.55 Епископ Василий Родзянко билан суҳбатлар. 16-кўрсатув. 01.25 Теннис. Парижнинг очиқ чемпионати. Франциядан кўрсатилади. 01.55 «Кречинский тўйи». Телевизион бадиий фильм. 1-серия («Ленфильм»).

● МТ — «Дубль IV»

* * *

12.40 Деҳқонларга тааллуқли масала. «Янги фермер». 12.55 «СССР матбуот маликаси» (такрор.). 13.30 «Йўлдагилар учун». Ҳужжатли фильм. 14.00 Хабарлар. 14.15 «Жарликлар». Телевизион бадиий фильм. 3-серия. 15.35 РСФСР мусиқа фольклорининг концерти. 16.15 Ритмик гимнастика.

* * *

17.30 «Қуёнвой адашиб қолди». Мультфильм. 17.40 «Телевизион мусиқий абонемент». 18.10 «Здоровье» (сурдо таржимаси билан). 18.40 «Маҳкумлар учун алла» (Барнаул). 19.00 «ТелеЭКО» журнали. 19.30 Съезд кундалиги. 19.45 «Қирралар». Бадиий-публицистик кўрсатув. 20.30 Хабарлар. 20.50 Хайрли тун, кичкинтойлар! 21.05 «Бешинчи ғилдирак». Бадиий-публицистик кўрсатув. 22.45 РСФСР халқ депутатлари V съездининг иши ҳақида ҳисобот. 23.25 Эълонлар. 23.30 Хабарлар. 23.50 РСФСР халқ депутатлари V съездининг иши ҳақида ҳисобот.

Бош муҳаррир Жаббор РАЗЗОҚОВ.

Таҳрир ҳайъати: М. АБДУСАМАТОВА, А. АҲМЕДОВ (бош муҳаррир ўринбосари), К. ЖУМАНИЁЗОВ, А. ОРЗИМАТОВ, З. ОРТИҚХЎЖАЕВ, К. РАҲИМОВ, З. РИХСИЕВ (масъул котиб), С. РУСТАМОВ, Қ. ЭШМАТОВ.

Таъсис этувчи: Ўзбекистон ЁИ Марказий Қўмитаси
(УЧРЕДИТЕЛЬ ЦК СМ УЗБЕКИСТАНА)

Рўзнома 1925 йил 8 февралдан чиқа бошлаган.

БЎЛИМЛАР: ёшлар сиёсати — 32-57-93; ижодкор ёшлар — 32-55-96; иқтисодиёт ва экология — 32-58-47; фан ва халқ таълими — 32-58-48; тарих ва маданий мерос — 32-58-47; спорт ва ватанпарварлик — 32-55-81; хатлар ва оммавий ишлар — 32-56-57; ахлоқ ва ахборот — 32-57-52; қабулхона — 32-56-58.

Манзилгоҳимиз: 700083. Тошкент, Ленинград кўчаси, 32-уй. Индекс: 64607. 380.000 нусхада чоп этилади.

Қўлёзмалар ҳамда суратлар муаллифларга қайтарилмайди.

Рўзномамиз ҳафтанинг сешанба, чоршанба, жума, шанба кунлари чиқади.

Яна рўзномада кўришгунча!

Ўзбекистон КП МҚ нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Чоп этиш вақти соат 20.00 га белгиланган. Чоп этиш учун соат 20.00 да имзо чекилди. Буюртма № 6126. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12